

Conferentie Huiselijk Geweld

Verslag

Amsterdam, 27 april 2001

Pepijn van Amersfoort
Yvonne van Heerwaarden
Marije van Barlingen

van dijk, van soomeren en partners

Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV
KvK Amsterdam nummer 33176766
Van Diemenstraat 374, 1013 CR Amsterdam
Tel: 020 625 75 37 Fax: 020 627 47 59
Website: www.dsp-advies.nl
E-mail: dsp@dsp-advies.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Ochtendprogramma	4
2.1	Opening	4
2.2	Presentatie 'Aanpak Huiselijk geweld'	5
2.3	Presentaties Ministerie van Justitie	6
2.4	Presentatie project 'Relationeel geweld'	9
3	Middagprogramma	11
3.1	Inleiding	11
3.2	Daderhulpverlening huiselijk geweld	11
3.3	Geweld in het gezin	13
3.4	Vrouwenmishandeling en de rol van de politie	15
3.5	AWARE: abused women's active response emergency	17
3.6	Mens erger je eens anders	19
3.7	Een VeiligHuis: preventie en zorg bij geweld binnen relaties	21
3.8	Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht: huiselijk geweld raakt ons allemaal	23
3.9	Geweld in relaties	24
4	Ter afsluiting	26
4.1	Knelpunten	26
4.2	Afsluiting door de dagvoorzitter	32
	Bijlagen	
Bijlage 1	Geplande workshops Zwolle	37
Bijlage 2	Adreslijst workshops en organisatie	42
Bijlage 3	Lijst deelnemers	45

1 Inleiding

Jaarlijks worden vele vrouwen, mannen, kinderen en ouderen het slachtoffer van huiselijk geweld. Het gaat hier om geweld dat zich afspeelt tussen mensen die bij elkaar in huis wonen, of bij elkaar 'over de vloer komen'. Van Dijk (e.a. 1997) spreekt over *'aantasting van de persoonlijke integriteit van een slachtoffer door iemand uit de huiselijke kring. Daaronder vallen partners, ex-partners, gezinsleden, familieleden en huisvrienden.'* Het woord huiselijk verwijst dus niet naar de pleegplaats van de delicten, maar naar de aard van de relatie tussen pleger en slachtoffer: het daadwerkelijke geweld kan overal plaatsvinden.

Huiselijk geweld is lange tijd expliciet opgevat als privé-probleem, iets dat achter de voordeur plaatsvindt. Dit maakt dat het geweld lang onzichtbaar blijft en in de taboesfeer blijft hangen. Tot op de dag van vandaag is het moeilijk om de precieze aard en omvang van huiselijk geweld vast te stellen. Toch wordt huiselijk geweld niet meer alleen als een privé probleem opgevat. Huiselijk geweld is ook een maatschappelijk en veiligheidsprobleem dat op verschillende niveaus aangepakt moet worden.

In dat kader heeft het Ministerie van Justitie een aantal regioconferenties op het gebied van huiselijk geweld georganiseerd¹. Tijdens deze werkconferenties stonden activiteiten en nieuwe initiatieven van het Ministerie van Justitie rond huiselijk geweld centraal, maar ook initiatieven en projecten in het land.

Deze initiatieven, waarbij integrale samenwerking centraal staat, bieden veel hoop voor de toekomst. Toch dient er nog hard gewerkt te worden aan het creëren van geschikte randvoorwaarden om de aanpak van huiselijk geweld zo goed mogelijk te laten verlopen. Tijdens de workshops is dan ook nadrukkelijk aandacht besteed aan de resultaten van de lokale projecten, maar ook aan de knelpunten waar de projecten tegenaan lopen en de rol die de overheid kan spelen bij het voorkomen en oplossen van deze knelpunten.

In dit verslag worden zowel de inhoud van het gepresenteerde als de designaleerde knelpunten uitgebreid beschreven.

Noot 1 In Rotterdam en Breda. Een in Zwolle geplande werkconferentie is niet doorgegaan.

2 Ochtendprogramma

2.1 Opening

Mevrouw mr. M.J.T.M. Vijghen (dagvoorzitter)
Projectleider Interdepartementaal project 'Aanpak huiselijk geweld'

Huiselijk geweld is door de rijksoverheid in 1996 tot speciaal thema benoemd. Tijdens een expertmeeting over het fenomeen herhaald slachtofferschap signaleerden de deelnemers dat er weinig inzicht was in de omvang en aard van huiselijk geweld. Het vermoeden bestond dat het een veel voorkomend probleem is waartegen de overheid adequater zou kunnen en moeten optreden. Het Ministerie van Justitie gaf daarop opdracht tot een onderzoek. In dit onderzoek, dat in 1997 gereed kwam, werden de vermoedens van de deelnemers aan de expertmeeting bevestigd. Het onderzoek werd aangeboden aan de Tweede Kamer.

Mede naar aanleiding van de resultaten van het onderzoek en door enkele daarop in gang gezette activiteiten op lokaal niveau (onder andere bij de gemeente Haarlem) en op centraal niveau (zoals de publicatie van de Zedenalmanak en de regionale Zedenconferenties in 1997) ontstond er steeds meer politieke aandacht voor huiselijk geweld.

Huiselijk geweld wordt terecht steeds meer aangemerkt als een maatschappelijk probleem en niet langer uitsluitend als privé-probleem. Bij huiselijk geweld gaat het om strafbare feiten. Dat deze zich in privé-sfeer afspelen, maakt het niet minder strafbaar, integendeel. Zo kan de invloed van huiselijk geweld op de ontwikkeling van kinderen, ook als zij 'slechts' getuigen zijn van het gebruik van geweld, bijzonder groot zijn. De kans dat zij zelf in hun toekomstige relaties dader dan wel slachtoffer worden, is vele malen groter dan bij andere kinderen. Schoolverzuim neemt toe en schoolprestaties nemen af, waarmee latere maatschappelijke participatie eveneens afneemt.

Aan een maatschappelijk probleem van de ernst en omvang als van huiselijk geweld hoort de overheid bijzondere aandacht te besteden. Inmiddels hebben steeds meer overheidsorganisaties op decentraal niveau aandacht voor dit probleem. Dat werd door de rijksoverheid vaak gestimuleerd in de vorm van inhoudelijke of financiële bijdragen, zoals ook bij de gemeente Haarlem het geval was. Met de ervaringen van vele uiteenlopende pilots en projecten, uitgevoerd door even zovele (overheids)organisaties, kan de centrale overheid nu een stimulerende en initiërende rol vervullen bij de landelijke aanpak van huiselijk geweld, waarbij voldoende ruimte wordt gelaten voor de positieve aspecten van de verscheidenheid van regionaal beleid.

De wijze waarop de centrale overheid die rol wil invullen, is onderwerp van het interdepartementale project 'Voorkomen en bestrijden huiselijk geweld'.

Het doel van het project luidt: *'Het bevorderen van een betere aanpak - zowel preventief als repressief - van huiselijk geweld door overheidsorganisaties op centraal en decentraal niveau waaronder politie, Openbaar Ministerie en hulpverleningsinstanties'*. Dat klinkt abstract maar in de praktijk zullen drie werkgroepen zich met concrete zaken bezig houden.

De knelpunten die functionarissen in verband met huiselijk geweld in de praktijk ervaren, zijn door het Ministerie van Justitie geïnventariseerd en opgevoerd uit berichten vanuit organisaties en volksvertegenwoordiging. Dat levert concrete vragen op als: welke (decentrale) organisatie zou het initiatief moeten nemen om samenwerking op lokaal niveau te organiseren?, hoe kan de registratie bij politie en openbaar ministerie verbeterd worden? en kunnen specifieke zorgprogramma's worden ontwikkeld voor hulp aan slachtoffers van huiselijk geweld?.

In het project werken vele organisaties samen in een poging om dit soort vragen zo goed mogelijk te beantwoorden.

Het project heeft een vrij korte looptijd: anderhalf jaar. In die tijd zal het natuurlijk niet mogelijk zijn om alles te realiseren wat wenselijk is. Maar aan het eind van het project zullen veel zaken in gang zijn gezet en zullen allerlei organisaties (extra) verantwoordelijkheden op zich hebben genomen die er uiteindelijk toe zullen leiden dat de aanpak van huiselijk geweld op decentraal niveau effectiever en gemakkelijker wordt. De vele organisaties die vol enthousiasme aan het project deelnemen, staan daar borg voor.

De input van de deelnemers aan de regioconferenties zal dankbaar gebruikt worden om de resultaten van het project zo goed mogelijk af te stemmen op de behoeften in de praktijk.

2.2 Presentatie 'Aanpak Huiselijk geweld'

Een overzicht van projecten en initiatieven

Mevrouw dr. P.M. Naber

Eysink Smeets en Etman

Met de toenemende erkenning dat huiselijk geweld een omvangrijk maatschappelijk probleem is dat zichtbaar en bespreekbaar moet zijn en dat op verschillende niveaus aangepakt moet worden, zijn in Nederland de laatste jaren diverse projecten en programma's opgezet om een halt toe te roepen aan geweld in het gezin. Hierbij is de nadruk verlegd van het louter opvangen van slachtoffers naar het zo vroeg mogelijk signaleren en stoppen van geweld. In het rapport 'Aanpak huiselijk geweld' wordt een overzicht gegeven van uiteenlopende projecten die als doel hebben huiselijk geweld - veelal gericht op vrouwenmishandeling - zichtbaar te maken, aan te pakken en zo mogelijk te voorkomen. Deze initiatieven worden in Nederland op steeds grotere schaal genomen met steeds bredere inzet, maar zijn vaak (nog) niet in brede kring bekend. Met de publicatie worden de projecten uit verschillende regio's zichtbaar en daarmee navolgbaar gemaakt.

De opbouw van het rapport volgt de verschillende stappen in de keten van veiligheidszorg, beginnend bij preventieve en voorlichtende activiteiten, opvang en hulpverlening van slachtoffers, behandeling en begeleiding van plegers van geweld, tot aan nazorg. Hierbij zijn niet alleen traditiegetrouw hulpverleningsinstanties betrokken, maar vervullen politie en Openbaar Ministerie in toenemende mate een actieve rol.

Diverse doelgroepen

Kenmerkend voor voorzieningen die opvang en hulpverlening bieden aan slachtoffers van huiselijk geweld, is dat deze steeds meer gericht zijn op diverse doelgroepen (slachtoffers, daders, kinderen), steeds meer functies en onderdelen bevatten en steeds meer 'outreaching' en laagdrempelig aangeboden worden. De verschillende voorbeelden laten zien dat elke doelgroep eisen stelt aan de wijze van preventie en voorlichting. Het blijkt bijvoorbeeld dat laagdrempelige buurtvoorzieningen waar informatie en hulp beschikbaar is goed aansluiten bij de behoefte van allochtone vrouwen. Voor kinderen zijn specifieke trainingen in fysieke en mentale weerbaarheid ontwikkeld, die op basisscholen gegeven worden door preventiewerkers.

Daderaanpak

Een effectieve aanpak van huiselijk geweld heeft niet alleen aandacht en zorg voor slachtoffers, maar ook voor daders die het geweld plegen. Doel van daderaanpak en daderbehandeling is herhaling te voorkomen en daadwerkelijk verandering te bewerkstelligen. Er zijn projecten die behandeling op vrijwillige basis bieden, maar er zijn ook projecten waarbij de behandeling een verplichtend karakter heeft en er met justitiële aanmeldingen wordt gewerkt. De verschillen tussen deze projecten komen niet alleen tot uiting in de opzet en inhoud van de programma's, maar ook in de wijze waarop partijen als politie, reclassering, hulpverlening, OM en lokale overheid met elkaar samenwerken.

Rol van de politie

In diverse projecten heeft de politie een belangrijke, vaak initiërende, rol. De nieuwe betrokkenheid van de politie en, hoewel nog in beperkte mate, het OM hangt samen met het inzicht dat een effectieve aanpak van huiselijk geweld in het algemeen niet mogelijk is wanneer die aanpak beperkt blijft tot hulpverlening aan de slachtoffers. Dit vraagt verandering van ingesleten zienswijzen en daarop gebaseerde werkwijzen bij de politie en het OM.

Integrale aanpak

Samenwerking is essentieel in de verschillende voorbeeldprojecten, omdat alleen dan een sluitend aanbod van preventie, opvang, hulp, begeleiding en nazorg geboden kan worden. Kenmerkend voor een integrale benadering is echter niet alleen een onderling afgestemd aanbod, maar ook een duidelijke sturende rol voor de 'trekker' van het project.

Tenslotte wordt in de rapportage ingegaan op enkele Europese initiatieven die in het kader van internationale programmering en uitwisseling zijn genomen.

2.3 Presentaties Ministerie van Justitie

2.3.1 Criminaliteitspreventie en slachtofferzorg

Mevrouw mr. E. van Eeuwijk

Inzicht in de werkwijze van de sector Criminaliteitspreventie en Slachtofferzorg (CS) is van belang voor diegene uit het werkveld die een projectvoorstel op het gebied van huiselijk geweld willen indienen bij het Ministerie van Justitie. De sector CS neemt een bijzondere positie in binnen het ministerie vanwege het ontbreken van een directe uitvoeringsorganisatie.

Dit betekent dat de structurele subsidie voor de sector geen sturings-instrument is en dat de sector afhankelijk is van de medewerking vanuit het veld.

De Kamer heeft onlangs aan de ministeries om meer taakstellende begrotingsstukken gevraagd, waarin concrete en toetsbare doelstellingen geformuleerd worden. Door deze vraag is ook de sector CS gedwongen na te denken over de kern van haar werkzaamheden. Het gaat bij de sector enerzijds om het zoeken naar nieuwe methoden / instrumenten, die worden getoetst en geïmplementeerd. Anderzijds gaat het om het verspreiden van kennis en deskundigheidsbevordering. Het zoeken naar (nieuwe) methoden en instrumenten ter beheersing van de criminaliteit gericht op dader, slachtoffer en situatie is niet eenvoudig. Soms pikt de sector nieuwe initiatieven op of worden deze bij de sector gemeld. Van de verzamelde methoden en instrumenten wordt getracht de effectiviteit vast te stellen. Belangrijk hierbij is dat niet alleen het korte- of lange(re) termijn effect wordt geëvalueerd. Het gaat ook om het verkrijgen van inzicht in de knelpunten rond de opzet, verloop en organisatie van het initiatief, de zogehete procesevaluatie, teneinde hiervan voor toekomstige en gelijksoortige initiatieven te leren. Bij gebleken effectiviteit zal door middel van stimuleringsregelingen of het ter beschikking stellen van handleidingen geprobeerd worden de methoden of instrumenten verder te verspreiden. Hierbij is het zaak de kennis te vergroten bij de relevante partners.

De cyclus die gehanteerd wordt is er op gericht de ter beschikking staande gelden -die minder hoog zijn dan verondersteld wordt - zo gericht mogelijk in te zetten. Daarnaast geeft het de mogelijkheid de bemoeienissen van de sector met bepaalde activiteiten af te sluiten. Dit brengt tevens met zich mee dat er bepaalde beperkingen zijn waar het veld aan gebonden is. Zo biedt de sector mogelijkheden voor projecten, maar niet voor voorzieningen op structurele basis. Ook kan men niet terecht voor het hele gamma aan preventie. De komende jaren zal de sector zich op een aantal gebieden richten die nog nader bekend gemaakt worden.

Vanuit een behoefte om de gang van zaken rondom subsidies en subsidieverlening te verduidelijken, wordt er op dit moment een algemene subsidie-regeling voor de sector CS ontwikkeld die richtlijnen en voorwaarden geeft met betrekking tot subsidiering door de sector.

2.3.2 Huiselijk geweld: draaiboek voor de aanpak

De heer R. Keus en mevrouw mr. E. van Eeuwijk

Huiselijk geweld staat sinds kort op de politieke agenda, ondanks de bijzondere complexiteit van de problematiek: het speelt zich achter de voordeur af. Doordat het geweld zich voor een groot deel aan het gezichtsveld onttrekt en de voordeuren door allerlei privacyregels goed beschermd zijn, wordt dit (te) vaak als excuus gebruikt om niet handelend te hoeven optreden.

De vraag is in hoeverre de overheid zich mag bemoeien met het privé-leven van burgers. Huiselijk geweld neemt echter zodanige vormen aan dat bemoeienis noodzakelijk is. Het is een strafbaar feit dat zowel de gezondheid als de veiligheid van betrokkene bedreigt. Langzamerhand zien we in de sa-

menleving en bij de overheid de verschuiving optreden dat de verantwoordelijkheden van de overheid niet ophouden bij de voordeur. De aanpak van huiselijk geweld is vooral een regievraagstuk. Veel instanties houden zich al op diverse terreinen direct of indirect bezig met het bestrijden ervan. Helaas veelal buiten elkaar om. Zelfs in één en dezelfde gemeente weten instanties vaak niet van elkaar wat zij op dit gebied ondernemen. De bedoeling is om de aanpak van het huiselijk geweld ook deel uit te laten maken van het grote stedenbeleid en de beleidsplannen van de politie en het openbaar ministerie. Op een aantal plaatsen in Nederland zijn momenteel al projecten in voorbereiding of in gang gezet.

Het is een intensief proces om te komen tot een project 'Aanpak huiselijk geweld'. Waar te beginnen en hoe? De keuze voor een projectmatige aanpak levert een goede basis om stap voor stap de maatregelen in zowel de provinciale als regionale organisaties te integreren. Deze aanpak valt op te delen in vier fases: de voorbereidende fase, de beleidsfase, de uitvoeringsfase en evaluatiefase. In het draaiboek Huiselijk geweld van het Ministerie van Justitie wordt uitgegaan van een project waarbij de regierol bij de gemeente of provincie ligt. Uiteraard is de informatie uit het draaiboek ook van toepassing voor projecten waarbij het initiatief van een andere instantie komt.

2.3.3 Toekomstige ontwikkelingen, activiteiten en onderzoek: website huiselijk geweld

Mevrouw mr. E. van Eeuwijk,

Het Ministerie van Justitie heeft een nieuwe website ontwikkeld over huiselijk geweld: www.huiselijkgeweld.nl. Het Netwerk Huiselijk Geweld (NHG) is in eerste instantie opgezet als verzamelpunt van informatie en probeert alle gegevens, die over het onderwerp huiselijk geweld voorhanden zijn, te bundelen. Hiermee wordt het NHG een loket, waar publiek en beroepskrachten terecht kunnen voor informatie en waar tevens vraag en antwoord samenkomen.

Bovendien biedt de website een overzicht van alle initiatieven en organisaties die zich bezighouden met de aanpak huiselijk geweld. De organisaties zijn vooral bedoeld om slachtoffers een helpende hand te bieden. De projecten moeten op termijn uitgroeien tot een databank van verschillende initiatieven. Door inzicht te geven in de verschillende initiatieven, kunnen projecten van elkaar leren en elkaar ondersteunen.

Er wordt een korte beschrijving van het project of de organisatie gegeven, inclusief alle adresgegevens. Naast deze databank kunnen bezoekers bij het Netwerk terecht voor het laatste nieuws, het NHG-Forum (on-line discussie), recente publicaties en de NHG agenda.

De website zal ondersteund worden door een krant met de naam huiselijkgeweld.nl, die ieder kwartaal uitkomt. In de krant worden achtergronden belicht die te lang zijn om op de site te publiceren. Naast nieuws en interviews, zal in ieder nummer aandacht besteed worden aan een aantal projecten in het land.

Niet alleen de site over huiselijk geweld is een nieuw product. Naast dit project worden in de nabije toekomst vanuit het Ministerie diverse initiatieven genomen en onderzocht en activiteiten geïnitieerd.

Het doel van het onderzoek 'huiselijk geweld' dat in 1997 gehouden is, was het genereren van algemene informatie over huiselijk geweld. Het onderzoek moest informatie opleveren over huiselijk geweld onder mannen, vrouwen, ouderen en jongeren en inzicht geven in alle mogelijke aspecten van huiselijk geweld. Hoewel de respondenten willekeurig zijn geselecteerd, dient dit onderzoek toch als een 'wit' onderzoek beschouwd worden.

In 1999 is daarom een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd onder allochtonen om te kijken of het ook bij deze groepen mogelijk zou zijn om de aard en omvang van huiselijk geweld te onderzoeken. Dit blijkt heel goed mogelijk en op korte termijn zal daarom aanvullend onderzoek worden verricht onder allochtone bevolkingsgroepen om meer inzicht te krijgen in de omvang en aard van huiselijk geweld.

2.4 Presentatie project 'Relationeel geweld'

*Mevrouw ip. M.T. Houwen
Regionaal projectcoördinator en projectleider
Politie Amsterdam-Amstelland*

Huiselijk geweld is geweld. In strafrechtelijke termen gaat het dan ook om zaken als moord, doodslag (zwarte) mishandeling, achterlaten in hulpbehoevende toestand, bedreiging, vernieling verkrachting, aanranding etc.

Nergens heeft de wetgever de huiselijke sfeer als uitzonderingsgrond voor strafbaarheid opgevoerd – integendeel. En daarmee kom je bij de politie. Want hoe het ook zij, één ding is zeker: zonder ingrijpen blijft huiselijk geweld voortduren. Een van de kerntaken van de politie is de bescherming van mensen tegen aantasting van hun lichamelijke en geestelijke integriteit. Bij huiselijk geweld is daarvan voortdurend sprake. Het feit dat slachtoffers heel wat drempels moeten overwinnen om aandacht voor hun situatie te (durven) vragen, mag geen reden zijn om het er als politie maar bij te laten zitten.

In dat kader is er inmiddels een protocol ontwikkeld door de regiopolitie Amsterdam-Amstelland. Dit protocol is een procesbeschrijving van de aanpak van huiselijk geweld, vanaf de melding tot aan het terugkoppelingsgesprek met het slachtoffer. Het protocol voorziet daarmee in een behoefte om een handvat te hebben bij de aanpak van deze dikwijls ingewikkelde problematiek.

Het pilotproject 'Relationeel Geweld' is een samenwerkingsverband tussen de politie Amsterdam-Amstelland, de Stichting Vrouwenopvang, Reclassering Nederland, het Openbaar Ministerie, de sector Algemeen Bestuur van de gemeente Amsterdam en de Dienst Welzijn Amsterdam. Het doel van de pilot is het bevorderen van een betere (meer professionele) en uniforme afhandeling van relationeel geweld. Hierin staan de volgende punten centraal:

- bevorderen van het kennis- en houdingsniveau van de politie en andere organisaties met betrekking tot relationeel geweld;
- zorg dragen voor vermindering van de kans op slachtofferschap ten gevolge van relationeel geweld;
- bevorderen van veiligheidsgevoelens van de slachtoffers van relationeel geweld;
- aangeven wat de consequenties zijn van deze wijze van afhandelen voor politie en voor het OM.

Tijdens de pilot – die is gehouden bij twee wijkteams - is getracht een goed beeld te krijgen van zaken die te maken hebben met huiselijk geweld. Op basis daarvan is het protocol ontwikkeld.

Daarnaast werd in februari 2000 een begin gemaakt met het opleiden van wijkteamleden. Om het kennisniveau te bevorderen wordt in een cursus voor politiefunctionarissen informatie verstrekt over de achtergronden van agressie binnenshuis. Ook wordt in de cursus aandacht besteed aan indirecte slachtoffers zoals kinderen. Het geweld wordt getracht te stoppen door:

- de dader onmiddellijk aan te houden;
- de aangifte op te nemen;
- de dader via justitiële weg aan Grip (daderbehandeling) aan te bieden;
- de dader te wijzen op vrijwillige daderbehandelingsmogelijkheden;
- het slachtoffer te wijzen op alle mogelijkheden van hulpverlening of het bieden van onderdak via Vrouwenopvang.

De pilot heeft ervoor gezorgd dat het aantal dagrapporten dat betrekking heeft op huiselijk geweld enorm is toegenomen. Bovendien is - volgens het OM – de kwaliteit van de processen verbaal sterk toegenomen.

Momenteel wordt de opleiding aangepast om door externe trainers aan het 4000 medewerkers tellende korps te kunnen worden gegeven.

3 Middagprogramma

3.1 Inleiding

Tijdens het middagprogramma zijn verschillende 'good practices' uit de regio aan bod gekomen. De projecten hebben zich in de workshops gepresenteerd, waarvan onderstaand verslag wordt gedaan. Tijdens de discussie is zowel ingegaan op de werkwijze van het betreffend project, als op de randvoorwaarden voor lokale projecten. De knelpunten die in de workshops naar voren zijn gekomen en waar de overheid een rol in kan spelen, worden in het volgende hoofdstuk beschreven.

3.2 Daderhulpverlening huiselijk geweld

*De heer drs. G.R. Hakstege
Psychotherapeut De Waag*

De Waag is een polikliniek en dagkliniek voor forensische psychiatrie te Utrecht, die sinds 1994 actief is. De Waag richt zich op fysiek geweld binnen relaties, waar bijvoorbeeld kindermishandeling niet onder valt. De Waag maakt deel uit van de Van der Hoeven Stichting, samen met de Van der Hoeven Kliniek voor terbeschikkinggestelden.

Sinds 1998 werkt de Waag samen met de politie Utrecht in het project 'Daderhulpverlening Huiselijk Geweld'. Al langer was de politie Utrecht bezig met het motiveren van daders van relationeel geweld tot hulpverlening, maar vanwege beperkte resultaten (25%) is samenwerking met de Waag aangegaan. Na een pilotproject van oktober 1998 tot juni 1999 is het samenwerkingsproject 'Daderhulpverlening Huiselijk Geweld' wegens succes gecontinueerd.

Samenwerking tussen de politie Utrecht en polikliniek De Waag

Doel van de samenwerking met de politie is het vergroten van het aantal daders van relationeel geweld dat in behandeling gaat. Als er een melding van huiselijk geweld wordt gedaan, wordt aan het slachtoffer toestemming gevraagd om de dader te benaderen voor een gesprek. Aangifte door het slachtoffer is niet noodzakelijk om de dader te bewegen tot het accepteren van hulp. Bij het eerste gesprek is de dader, een psychotherapeut van de Waag en eventueel de partner (c.q. het slachtoffer) aanwezig. Het verhaal van het slachtoffer wordt in dit eerste gesprek als uitgangspunt genomen.

De rol van de politie is een juridische, waarbij zij normstellend en grenzenstellend optreedt en uitgaat van het strafbare feit en de consequenties die dat heeft. De psychotherapeut kan hierdoor een heel andere rol vervullen, namelijk het formuleren van een probleemstelling en aangeven dat hiervoor een oplossing c.q. verandering mogelijk is.

Na het eerste gesprek is de politie extra alert en bekijkt of het geweld ook daadwerkelijk stopt. Dit wordt onder andere gecontroleerd aan de hand van het wegblijven van meldingen. De angst die bij het slachtoffer kan bestaan om de politie wederom in te schakelen krijgt voldoende aandacht en wordt zoveel mogelijk weggenomen.

Motiveren van daders van relationeel geweld tot het accepteren van een behandeling

Om het aantal daders dat de behandeling accepteert te vergroten is de toepassing van motiveringsstrategieën binnen een goede samenwerking tussen politie en hulpverlening essentieel. Het betreft hulpverlening met én zonder juridische drang. Dit onderscheidt het Utrechtse project 'Daderhulpverlening Huiselijk Geweld' van enkele vergelijkbare projecten. Eis is wel dat de

communicatie in het Nederlands niet tot moeilijkheden leidt. Uit de pilot-meting is gebleken dat acht op de twintig daders allochtoon is.

De dader is verantwoordelijk voor zijn gedrag, ondanks bijvoorbeeld een belastende voorgeschiedenis. Benadrukt wordt dat er moed voor nodig is om de verantwoordelijkheid te nemen. De manier waarop de agressie is geuit is tevens van belang, omdat het geweld leidt tot traumatisering. Dit betreft niet alleen het moment van de mishandeling, maar heeft ook invloed op de intimiteit in de relatie. Het geweld heeft ook gevolgen voor de relatie met de kinderen, waarin de dader een slecht voorbeeld stelt voor zijn kinderen. Als de dader beseft wat voor gevolgen het geweld heeft voor de relatie en zijn gezin, is er beseft van het probleem. Vervolgens wordt er ingespeeld op het eergevoel en het zelfbeeld van de dader.

Een bestraffende en belerende rol kan weerstand oproepen. In dit project hoeft de psychotherapeut, door de samenwerking met de politie deze rol ook niet aan te nemen. De dader zal altijd met respect worden benaderd. Het geweld wordt niet opgevat als zinloos geweld, maar heeft een bepaalde bedoeling. De manier waarop de agressie geuit wordt is echter niet acceptabel. Als de dader van huiselijk geweld naar het eerste gesprek komt is er blijk van geweten en beseft hij dat er iets mis is. Zodra hij de hulp accepteert, staat hem het gehele behandelpotentieel van De Waag ter beschikking.

Verschillende behandelingsmogelijkheden

Het eerste doel is om het geweld te doen stoppen. Daarna kan er pas over andere onderwerpen worden gepraat en over de onderliggende problematiek. Er wordt gewerkt met een time-out procedure. Dit houdt in dat de man bij het opkomen van zijn woede de ruimte verlaat om zo te voorkomen dat het tot gewelddadigheden komt. De partner moet hem hierin ondersteunen. Zij moet hem de kans geven om bij ruzie weg te lopen om zichzelf onder controle te houden en dit niet zien als een teken van lafheid. Na afkoeling is het de man die het contact weer start, maar zonder het onderwerp of aanleiding van de ruzie weer aan te halen.

In de behandeling gaat het om vergroten van de zelfcontrole en om gedragsverandering van de dader. Tijdens het gesprek wordt het probleem gedefinieerd in termen als 'ik kan geen controle houden over mezelf' of 'ik kan me mondeling niet verweren'. Ook wordt de historische context besproken waaruit bijvoorbeeld kan blijken dat de vader hetzelfde gedrag vertoonde.

Door het geweld is de relatie in een negatieve cirkel terecht gekomen. De communicatie is verslechterd en niets is meer positief. Als slachtoffer en dader van plan zijn om de relatie voort te zetten dan worden ze samen behandeld: partner-relatie-therapie. Alle soorten behandeling zijn hierbij mogelijk, ook bijvoorbeeld dagbehandeling.

Wanneer er eerder geweld is gebruikt onder invloed van middelen als alcohol en/of drugs, dan wordt bij dit project ook het gebruik daarvan gecontroleerd. Samenwerking met het CAD is dan noodzakelijk.

3.3 Geweld in het gezin

*Mevrouw Remy Vink
Mevrouw Gabriëlle Geerdink
Gemeente Haarlem/GGD*

In de praktijk blijkt dat de verschillende lokale overheden en hulpverlenende instanties die te maken hebben met huiselijk geweld behoefte hebben aan meer onderling contact en aan een meer gestructureerde samenwerking. Een incident waarbij dit aspect duidelijk naar voren kwam was de moord op twee vrouwen uit een Blijf van m'n Lijf huis in Haarlem. In dat kader is gestart met het project 'Geweld in het gezin'. Haarlem vervult met dit project een voortrekkersrol, waarbij huiselijk geweld zowel als veiligheidsprobleem en maatschappelijk probleem wordt beschouwd. Het is de eerste gemeente in Nederland die in nauwe samenwerking met verschillende organisaties streeft naar een gerichte en integrale aanpak van huiselijk geweld voor slachtoffers en daders.

De uitvoering van het project 'Geweld in het gezin' is in handen van een brede projectgroep, waarin vertegenwoordigers van 22 Haarlemse hulpverlenings- en overheidsinstellingen zitting hebben. De Gezondheidsdienst van de gemeente Haarlem voert de regie van het project. Het project verstaat onder huiselijk geweld: *'het geweld dat plaatsvindt met iemand uit huiselijke kring van het slachtoffer. Hieronder vallen kinder- en ouderenmishandeling, mannen- en vrouwenmishandeling, lichamelijk en geestelijke mishandeling.'*

Voorlichting, preventie en signalering

Het project richt zich onder meer op het voeren van campagne. De publiekscampagne: *'Huiselijk geweld is niet normaal'* is van start gegaan. Hierbij stond voor ogen om huiselijk geweld bespreekbaar te maken. Dit heeft plaatsgevonden door middel van posters, folders, maar ook het starten van de website www.huiselijkgeweldhaarlem.nl. De posters hebben vele reacties teweeggebracht. Ze laten verschillende vormen van mishandeling zien, zoals kindermishandeling of vrouwenmishandeling.

Het geven van trainingen is ook een onderdeel van het project. Aan verschillende beroepsgroepen worden trainingen gegeven, met als doel de signaalfunctie te verbeteren. Deze training, die uit vier dagdelen bestaat, wordt gegeven aan leerkrachten, leidsters op peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, huisartsen, de wijkverpleging en de politie.

Op het gebied van advisering is het project tevens actief. Inmiddels is er een advies- en meldpunt huiselijk geweld geopend. Dit meldpunt is voor zowel slachtoffers als daders, omstanders en professionals beschikbaar. Het gaat hier om een 24 uur bereikbaarheidsservice, die bemand wordt door medewerkers van de SOS-Telefonische Hulpdienst. Als achterwacht voor de complexere gevallen zijn maatschappelijk werkers van de Stichting Maatschappelijke Dienstverlening Zuid-Kennemerland beschikbaar.

Hulpverlening

Er is ruime aandacht voor de uitbreiding en verbetering van het hulpverleningsaanbod voor zowel slachtoffers als daders. Dit heeft onder andere geleid tot een verwijsgids huiselijk geweld, waarmee professionals cliënten gemakkelijk kunnen verwijzen naar de hulpverlening. Tevens is er een casuïstiekoverleg ingesteld. Hierin evalueren diverse betrokken instellingen aan de hand van concrete gevallen de hulp en het beleid op het gebied van huiselijk geweld. Bovendien zijn er verschillende groepen en trainingen gestart.

Er is een training voor daders, maar ook een groep voor daders volgens de Terugvalpreventie-methode en een aparte groep voor jonge daders (van 12 tot 16 jaar). Verder zijn er diverse therapiegroepen voor seksueel misbruikte kinderen met parallelgroepen voor ouders en voor broertjes en zusjes. Inmiddels is ook een zelfhulpgroep in Haarlem van start gegaan voor vrouwen die mishandeld worden. De groep bestaat uit vrijwilligers, vrouwen die ervaringsdeskundig zijn en extra training hebben gevolgd om andere vrouwen te helpen en te ondersteunen. Zij werken volgens een protocol en krijgen supervisie van de stichting Blijf van m'n Lijf Haarlem.

Samenwerking

Goede afspraken met hulpverlenende instanties en goede afstemming van protocollen is essentieel voor het slagen van een project. Inmiddels zijn drie protocollen opgesteld voor de basisteams van de politie, voor het Openbaar Ministerie en voor de Reclassering. Via de protocollen zijn afspraken gemaakt over de handelwijze bij meldingen en aangiften van huiselijke geweld en vervolging van daders of verwijzing van slachtoffers. Ook is de samenwerking tussen de politie, het Openbaar Ministerie en de Reclassering door de protocollen beter geregeld.

Met het Bureau voor Rechtshulp is een plan ontwikkeld voor een gespecialiseerd juridisch hulpaanbod. Dit houdt in dat slachtoffers gratis een eerste gesprek met een advocaat over de consequenties van bijvoorbeeld een scheiding of problemen rond het huurrecht krijgen aangeboden. Zij kunnen via de politie of slachtofferhulp in contact worden gebracht met advocaten die werken via een piketsysteem en worden speciaal getraind. In totaal werken 35 advocaten mee. De financiering komt uit de gemeente en OM.

Om inzicht te krijgen in de omvang en aard van huiselijk geweld, maar ook om de effecten van het beleid te kunnen toetsen is het ontwikkelen van een registratiesysteem van essentieel belang. Veel instanties hanteren hun eigen registratiewijze. Hierdoor sluiten de beschikbare gegevens niet altijd op elkaar aan. Door een onderzoeksbureau is een haalbaarheidsstudie gedaan onder 20 instellingen naar de mogelijkheid om de registratiesystemen op elkaar af te stemmen. Hieruit blijkt voldoende draagvlak aanwezig, zodat gestart kan worden met een pilot.

In samenwerking met de politie en de Stichting Blijf van m'n Lijf zijn de mogelijkheden van het invoeren van het Aware systeem onderzocht. In de nabije toekomst zal het systeem ingevoerd gaan worden.

3.4 Vrouwenmishandeling en de rol van de politie

*Mevrouw drs. O.M.H. Knoet-Vrehan
Politie Haaglanden*

Onder vrouwenmishandeling wordt verstaan: *'het dreigen of gebruik maken van fysiek geweld door de mannelijke (ex) partner, waardoor tegen de wil van de vrouw inbreuk wordt gemaakt op haar fysieke integriteit en / of haar pijn of letsel wordt toegebracht dan wel haar psychisch geweld wordt aangedaan.'* Ongeveer 1 op de 5 vrouwen (20%) tussen de 20 en 60 jaar heeft ooit eenzijdig lichamelijk geweld door de partner of de ex-partner ervaren. Bij 9% van deze vrouwen betrof dit licht en incidenteel geweld en 11% (1 op de 9 vrouwen) spreekt over herhaaldelijk en ernstig geweld. Per jaar vinden 60 tot 80 vrouwen door geweld binnenshuis de dood. De term huiselijk geweld die veelal landelijk gehanteerd wordt, stuit bij de politie Haaglanden op weerstand. Zij vindt de term ongepast vanwege het 'gezellige' karakter en

hanteert daarom de term 'geweld binnenshuis'.

De rol van de politie

Vrouwenmishandeling is lang opgevat als een relatieprobleem en daardoor een privé-zaak. De rol van de politie was er voornamelijk één van terughoudendheid, sussen, bemiddelen en doorverwijzen. Toch heeft de politie wel degelijk de taak om het geweld te stoppen. Het project stelt als doel een grotere rol toe te kennen aan het strafrecht, het vergroten van de aangiftebereidheid van slachtoffers, het verbeteren van de kwaliteit van de aangifte en het realiseren van een opleidingstraject voor collega's. In de opleiding wordt de nieuwe methodiek en het werken met protocollen behandeld. Het blijkt dat deze methodiek ook door minder gemotiveerde collega's wordt overgenomen, wanneer de training wordt gegeven door collega's die reeds positieve ervaringen hebben met de nieuwe werkwijze. Het blijkt dat op deze manier de politie beter in staat is om op het geweld binnenshuis te reageren.

Voorwaarde voor het succes van deze methodiek is de samenwerking met verschillende partners en de daaruit voortvloeiende afspraken. Met de Officier van Justitie is afgesproken dat wanneer er aangifte wordt gedaan er altijd proces-verbaal wordt opgemaakt. Verder is afgesproken dat bij het 'intrekken' van de aangifte door het slachtoffer - wat juridisch gezien eigenlijk niet mogelijk is - de zaak toch ingestuurd wordt. Hierbij wordt de mening van het slachtoffer wel vermeld. Bovendien is overleg over bepaalde zaken met de Officier van Justitie mogelijk. Met de hulpverlening zijn, voor zowel slachtoffers als daders, afspraken gemaakt op het gebied van doorverwijzing. Bovendien kunnen reclasseringsmedewerkers benaderd worden over daders die gedetineerd zijn.

De nieuwe methodiek

Tegenwoordig wordt bij een melding van geweld binnenshuis via de meldkamer prioriteit 1 (noodhulp) gegeven. Dit heeft tot gevolg dat de politie nu veel sneller ter plaatse is. Als de verdachte aanwezig is wordt deze aangehouden. Bij afwezigheid van de dader wordt in de buurt uitgekeken naar de verdachte ter aanhouding. Tijdens de eerste opvang wordt gewerkt met het ABCDEF protocol. Hierin staan een aantal uitgangspunten centraal.

- stel vragen en oordeel niet (Ask)
- neem het verhaal serieus (Believe)

- bel voor ondersteuning van het slachtoffer en spreek de dader aan op zijn gedrag (Call)
- leg het verhaal vast (Document)
- bespreek en waarborg zoveel mogelijk de veiligheid van het slachtoffer (Ensure safety)
- en verwijs door als de situatie daartoe aanleiding geeft (Follow).

Ook als er geen aangifte is gedaan vindt er een dadergesprek plaats. In dit gesprek is de dader niet tot antwoorden verplicht, maar wordt benadrukt dat de politie het verhaal van het slachtoffer serieus neemt. Tijdens dit gesprek wordt de geweldsspiraal uitgelegd en de mogelijkheden van verwijzing naar hulpverlenende instantie besproken. Bij dit eerste gesprek verschijnt 99% van de mannen al is het maar alleen om uit te leggen hoe 'verschrikkelijk' hun vrouw is. De bevestiging van het gesprek is geen juridisch document, maar heeft wel psychologisch effect. De dader tekent het document waarin hij de belofte doet het geweld niet te herhalen. In het geval dat de dader niet tekent is de politie extra waakzaam. Als er wel getekend wordt kan dit bij het toekomstig proces verbaal gevoegd worden en toont dit aan dat het niet de eerste keer is.

Een goede mutatie omvat een volledige omschrijving van de situatie, waarin verklaringen van beide betrokkenen worden opgenomen. Hierin dienen eventuele eerdere contacten met hulpverlening of politie te worden opgenomen. Verder dienen ondernomen acties door de politie, gemaakte afspraken, voorgesteld advies voor verwijzing en nazorg activiteiten van de politie te worden vermeld. Voor het proces-verbaal is het van belang dat in de aangifte de relatie in het algemeen beschreven wordt, welke veranderingen zich in de relatie hebben voorgedaan. Het eerste incident, maar ook een markant incident, het meeste ernstige incident en het meest recente incident. Ook is het zinvol in te gaan op de toekomstvisie. Op deze manier geeft een proces verbaal meer inzicht in de problematiek. Eén maand na het afsluiten van het politiewerk en drie maanden daarna wordt op initiatief van de politie opnieuw contact gezocht. Op deze manier wordt aan het slachtoffer getoond dat de politie haar steunt en is dit tevens voor de dader een signaal dat de politie op de hoogte blijft.

De resultaten en effecten

Op de pilotbureaus heeft inmiddels 80% van de politiefunctionarissen de cursus gevolgd. Van ongeveer 120 zaken heeft globaal 20% tot een proces verbaal geleid en het OM constateerde een verbetering van de kwaliteit van de proces verbaalen. Het effect van de methodiek is dat het geweld stopt. Bovendien zijn de slachtoffers tevreden over de nieuwe benadering. Opvallend is dat in de gevallen waarbij het project actief was er geen vrouwen zijn ondergebracht in de opvanghuizen.

3.5 AWARE: abused women's active response emergency

Mevrouw C. Dupont

Scala emancipatie / training / zorgvernieuwing Rotterdam

Mevrouw Yvonne Martijn en de heer Rien Buiten

Politie Rotterdam-Rijnmond

Het AWARE-beveiligingssysteem is voor vrouwen (en hun kinderen) die ernstig worden bedreigd door hun ex-partner. AWARE staat voor: Abused Women's Active Response Emergency. De vrouwen krijgen de beschikking over een draadloos alarmsysteem dat in en om het huis werkt (200 m.). Met één druk op de knop kan de vrouw alarm slaan, waarna de politie snel ter plaatse is. De belager wordt aangepakt via lik-op-stuk beleid en er wordt hem hulp geboden. Via deze aanpak wordt veiligheid geboden en getracht het patroon van geweld (blijvend) te veranderen.

Aanleiding voor het opstarten van dit project was een artikel in Opzij over het systeem in Amerika en Canada. Het aantrekkelijke van het systeem is de eenvoud. AWARE is in 1997 geïnitieerd door Scala (voorheen SARA, centrum voor vrouwenhulpverlening en vrouwengezondheidszorg) en de politie Rotterdam-Rijnmond. In 1999 is AWARE als experiment afgesloten met het uitkomen van het onderzoeksrapport *'Dan hoor je de vissen ademen, over belaging en bedreiging van vrouwen door hun ex-partner en de beveiliging door het AWARE-systeem'* van de hand van Renée Römkens en Sylvia Mastenbroek.

Samenwerking

AWARE is een samenwerkingsverband tussen politie, justitie, reclassering, vrouwenhulpverlening, jeugdhulpverlening en ADT Security Systems. Met politie, justitie en reclassering zijn afspraken gemaakt over hoe te reageren op een alarmsignaal via AWARE. Het alarmsignaal dat via AWARE binnenkomt bij de meldkamer van de politie krijgt daar prioriteit één. Dit betekent dat er onmiddellijk naar de plaats van het alarm gereden wordt. De belager wordt aangehouden en meegenomen. Vooraf is een uitgebreid onderzoek gedaan naar de strafbare feiten, waarvan de belager beschuldigd kan worden. Deze feiten en de mogelijkheden om tot vervolging over te gaan bepalen de verdere handswijze van justitie. Dit zal per geval verschillend zijn. Het is daarom belangrijk dat er aangifte gedaan wordt van strafbare feiten. Wanneer een belager na een alarm is meegenomen wordt hij bezocht door een reclasseringsmedewerker die hem hulp aanbiedt.

Er is een draaiboek waarin staat hoe de politie in de diverse situaties dient te handelen. Als de man niet meer aanwezig is als de politie ter plaatse is, wordt er een zoekactie gestart in de buurt en ook bij de eigen woning van de pleger met de bedoeling hem aan te houden. Door artikel 12 is het ook mogelijk hem aan te houden buiten heterdaad.

Bij het ingaan van het AWARE-systeem sluiten de vrouwen en de politie een contract af. Daarin staat onder andere dat aansluiting van het AWARE-systeem een beperkte tijdsduur heeft (voorlopig twee jaar). Ook staat erin dat de vrouw bereid moet zijn aangifte te doen na alarmering via het AWARE-systeem. De vrouw bepaalt of de ex-partner op de hoogte wordt gesteld van het feit dat ze gebruik maakt van het beveiligingssysteem. Deze kennis kan agressie opwekken, maar kan ook preventief werken. Zodra de pleger wordt aangehouden met behulp van AWARE, is het overigens sowieso duidelijk.

Criteria

Om voor het AWARE-systeem in aanmerking te komen geldt een aantal criteria:

- De vrouw heeft geen vrijwillige omgang meer met haar ex-partner.
- De ex-partner is aantoonbaar gevaarlijk (aangifte, veroordelingen, letselverklaringen).
- De vrouw woont in de politieregio Rotterdam-Rijnmond.
- Bij voorkeur is de ex-partner een geldig straatverbod opgelegd.
- De vrouw met bereid zijn aangifte te doen na een AWARE-melding.

De kosten van het systeem zijn fl. 67,- per maand. Onder voorwaarden kunnen deze kosten vergoed worden uit de bijzondere bijstand. Er moet een reguliere telefoonaansluiting op het adres van de vrouw aanwezig zijn.

Procedure na aanmelding:

De vrouwen hebben in eerste instantie een oriënterend gesprek bij Bureau Vrouwenopvang. Hierna volgt overleg met de wijkagent. Daarna volgt een aanmeldingsgesprek. Vervolgens voert de politie een onderzoek uit naar juridische en sociale antecedenten, waarna de indicatiecommissie een besluit neemt. In totaal duurt dit ongeveer een maand tot zes weken. Soms is er nog hulp nodig binnen deze periode.

Toekomst

Het is de bedoeling dat vanaf mei 2001 AWARE in Rotterdam-Rijnmond een reguliere voorziening is. Er wordt op dit moment een protocol gemaakt waarin de uitvoering van AWARE stap-voor-stap beschreven wordt. De taken van Scala worden overgenomen door het Bureau Vrouwenopvang Rotterdam als onderdeel van hun reguliere takenpakket. Op dit moment wordt AWARE opgestart in Zwolle, Leuven en in Gent. AWARE is in 1991 in Canada gestart en bestaat in meer dan 160 steden in Canada en de Verenigde Staten. Rotterdam had de Europese primeur.

3.6 Mens erger je eens anders

Individuele agressie regulatie training

*De heer Peet Sprinkhuizen
Reclassering Nederland*

Binnen het Arrondissement Den Bosch wordt al enige tijd op experimentele basis gewerkt met een trainingsprogramma dat ook de aandacht heeft getrokken van het Ministerie van Justitie. Het programma wordt uitgevoerd voor reclasseringscliënten die vanwege geweldsdelicten met politie en justitie in aanraking zijn gekomen. Er worden steeds meer mensen aangemeld die zich schuldig hebben gemaakt aan huiselijk geweld.

Zoals deze speelse titel doet vermoeden richt deze training zich op ergernissen of irritaties en niet op het omgaan met boosheid, woede of razernij. Het is een kortdurend programma van drie maanden bestaande uit zeven bijeenkomsten van één uur met huiswerkopdrachten waarin geschakeld wordt tussen diverse methodieken. Na drie maanden vindt een follow-up plaats middels een telefoongesprek waarin wordt vastgesteld wat is bijgebleven van de cursus.

Motivatie

De cliënten komen meestal niet vrijwillig, maar moeten wel de wil hebben om te veranderen. Wanneer dit niet het geval is zal het verbetertraject zeer moeizaam verlopen. Er is dan ook een duidelijk verschil zichtbaar tussen mensen met en zonder motivatie. Het gaat hier voornamelijk om mensen die een strafbaar feit hebben gepleegd, maar ook om jongeren afkomstig van jeugdpreventie. De cliënt dient daarom te voldoen aan de volgende criteria:

- de cliënt moet last hebben van het eigen gedrag,
- inzicht krijgen in het gedrag
- en een doel voor ogen hebben.

De doelen die gehanteerd worden dienen positief geformuleerd te worden. Ze moeten specifiek en simpel, meetbaar en zinvol, maar ook haalbaar en realistisch zijn. Men dient zich af te vragen of het verantwoord is voor de omgeving. Bovendien dient er een haalbare tijdsaanduiding gegeven te worden.

Achterliggende filosofie

De training is gericht op inzicht in eigen ongewenst gedrag en het aanreiken van gedragsalternatieven. Nadrukkelijk wordt gezocht naar de aanleiding van de frustratie of irritatie bij de persoon zelf. Voordat iemand tot handelen overgaat krijgt men *een prikkel*. Ieder persoon heeft zijn *eigen werkelijkheid* welke wordt gevormd door gedachten, herinneringen, taal, normen, waarden en overtuigingen. De zes factoren vormen samen *'het filter'*. De werkelijkheid en het filter bepalen samen het gedrag van een persoon. De bedoeling van dit programma is dat er in het filter veranderingen optreden, waardoor het gedrag verandert. De filosofie hierachter is: verander de boodschap of overtuiging, dan verandert het gedrag vanzelf.

Er wordt gewerkt met een schakelprogramma. Dit houdt in dat verschillende methoden, met elk een basisprincipe door elkaar worden gebruikt. De gedachte hierachter is dat in elke methode een kern van waarheid rust. Wanneer men verschillende methoden gebruikt die samen één programma vormen zal dit programma een groter effect teweeg brengen bij de cliënt dan

wanneer men één methode hanteert. Thema's die aan bod komen zijn: boos zijn mag, machtsstrijd, winst & verliesrekening, het denken over het nadenken, het frustratievat, de agressietrap, ouderboodschappen, de twee vrijkomende gevoelens bij frustratie, het verschil tussen mannen en vrouwen, hoe haal je wat in je hoofd, schakelen is een kunst.

Resultaten

In de vijf tot zes jaar dat de training gegeven wordt, zijn er zeven nieuwe terugvallen bekend. Hiervan zijn er twee opnieuw in behandeling genomen en tot nu toe is er geen terugval meer geweest. Hierbij moet worden vermeld dat deze mensen in de opstartfase in behandeling zijn genomen. Bij huiselijk geweld zijn er tot nu toe geen terugvallen gemeld.

3.7 Een VeiligHuis: preventie en zorg bij geweld binnen relaties

*Mevrouw Anita Huls
Een VeiligHuis*

Op initiatief van Vrouwenopvang Utrecht en de politie Utrecht is het project 'een VeiligHuis' in 1998 van start gegaan. De gedachte achter dit project is dat de bestrijding van huiselijk geweld een maatschappelijke verantwoordelijkheid is, die breed gedragen moet worden. De samenleving heeft – naast de zorg voor het individu en haar directe omgeving – tot taak deze vorm van geweld tegen te gaan. In dit project wordt samengewerkt met de Gemeente Utrecht, politie, justitie en zorg- en hulpverleningsinstellingen.

Doelstelling

Project 'een VeiligHuis' heeft tot doel een integraal, doelgericht multicultureel preventie- en zorgbeleid rond geweld in relaties op te zetten voor de stad Utrecht. Het project is voornamelijk gericht op geweld tegen vrouwen. De definitie van huiselijk geweld zoals die door het project gehanteerd wordt luidt: *eenzijdig uitgeoefend algemeen lichamelijk, psychisch en / of seksueel geweld of fysieke dwang tegen vrouwen*. Er zijn een aantal richtlijnen vastgesteld, aan de hand waarvan de doelstelling nagestreefd wordt. Deze richtlijnen zijn: een integraal sluitend zorgaanbod, veiligheid, daderhulpverlening, hulpverleningsaanbod op wijkniveau, let op de kleintjes

Een integraal sluitend zorgaanbod

Er is een zorgprogramma ontwikkeld, dat gericht is op het creëren van een samenhangend aanbod van voorzieningen voor de hulpverlening aan slachtoffers van geweld in relaties. Bij het ontwikkelen van het zorgprogramma is uitgegaan van een aanbod dat gericht is op het voorkomen van geweld, het stoppen van geweld en het voorkomen van nieuwe ervaringen. Er wordt gewerkt met een sociale kaart, zodat er een overzicht ontstaat van de hulpverlening en op deze manier duidelijk wordt welke hulpverlening ontbreekt of verbeterd kan worden.

Veiligheid

Het gaat hier om het ontwikkelen van een protocol huiselijk geweld, waarin de beschermings- en veiligheidsmaatregelen voor vrouwen en hun kinderen centraal staan. Dit protocol bestaat uit een vast programma, een standaardaanpak voor het helpen van slachtoffers. Bovendien moeten slachtoffers de mogelijkheid krijgen om het geweld onmiddellijk te melden bij de meldkamer van de politie. Dat gebeurt bijvoorbeeld door middel van persoonlijke alarmering: een alarmknop, zoals die er is in ziekenhuizen.

Daderhulpverlening

De politie Utrecht en Polikliniek De Waag hebben het initiatief genomen tot het pilotproject Daderhulpverlening huiselijk geweld (zie paragraaf 3.1). Niet alleen de slachtoffers hebben hulp nodig, maar ook de dader heeft baat bij een zorgprogramma. Aangezien 80% van de mannen die benaderd worden blij zijn met de hulp, is het belangrijk om steeds meer mannen die hun vrouw mishandelen te benaderen en te helpen.

Het doel van deze pilot is het stoppen van geweld, het nemen van verantwoordelijkheid voor het gewelddadige gedrag, het vergroten van de zelfbeheersing, het vergroten van zelfrespect en respect voor anderen en het aanleren van gedragsalternatieven. De samenwerking met een VeiligHuis

bestaat uit het betrekken van meerdere doorverwijzers en signaleerders bij het project.

Een hulpverleningsaanbod op wijkniveau

Er is een pilotonderzoek verricht onder zwarte en migrantenvrouwen die langdurig geweld in huis hebben ondergaan. Zij zijn als ervaringsdeskundigen benaderd met vragen over de hulpverlening die hen geboden is. Het onderzoek 'doorvragen en doorleren' heeft onder andere aangetoond dat informatie rond het begrip huiselijk geweld nodig is. Het is goed mogelijk om dit op

wijkniveau laagdrempelig aan te bieden. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek zal een overdraagbare en vanuit multicultureel perspectief geschreven methodiek ontwikkeld worden, gericht op hulpverlening bij actueel geweld.

Let op de kleintjes

Let op de kleintjes is een preventieproject gericht op het vergroten van weerbaarheid van kinderen van zes tot tien jaar. De kinderen leren gevoelens als boosheid, blijheid, angst en verdriet te herkennen en ermee om te gaan. Het gaat hier om kinderen die getuige zijn geweest van geweld. Deze kinderen lopen een verhoogd risico zelf het slachtoffer of dader van geweld te worden als ze volwassen zijn.

Toekomst

Het ligt in de bedoeling om één advies- en meldpunt voor gezinsgeweld in Utrecht op te richten. Deze instantie dient laagdrempelig opgezet te worden, zodat iedereen gemakkelijk binnen kan lopen om folders te lezen of een kopje koffie te drinken met één van de hulpverleners. Bovendien richt deze instantie zich op alle lagen van de bevolking. Zij biedt hulp en advies aan mensen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, maar ook aan de omgeving van het slachtoffer die vaak onbekend is met huiselijk geweld. Voor beroepskrachten kan de instantie ook een adviserende rol spelen.

3.8 Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht: huiselijk geweld raakt ons allemaal

*Mevrouw Saskia Mispelblom
Stichting Opmaat*

Op 22 juni 1999 werd de Zwijndrechtse gemeenschap opgeschrikt door de moord op een Turkse inwonster van Zwijndrecht. Een gebeurtenis die voornamelijk in de allochtone gemeenschap diepe sporen heeft nagelaten. De onderliggende oorzaak was: huiselijk geweld. De gemeente Zwijndrecht en verschillende hulpverleningsinstanties zagen dit als een maatschappelijk probleem. Zij hebben zich sindsdien gebogen over de vraag hoe zij onderling tot een betere afstemming en samenwerking kunnen komen om huiselijk geweld terug te dringen, zodat zulke situaties in de toekomst voorkomen kunnen worden.

Het resultaat is de oprichting van het Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht (VNZ). Het Veiligheidsnetwerk is een samenwerkingsverband tussen verschillende hulpverleningsinstanties, maatschappelijke organisaties, politie en gemeente die zich samen ten doel hebben gesteld het geweld in huis terug te dringen.

Dit kan alleen door een betere samenwerking tussen de betrokken partijen en door het eerder signaleren van geweld, waardoor het mogelijk is tijdig hulp te organiseren. Het geven van voorlichting is in hierbij een doel, maar ook een middel. Voorlichting wordt gegeven bij o.a. huisartsen, politie en wijkzorg.

Het Veiligheidsnetwerk wordt aangestuurd door de coördinator, die er op toeziet dat de hulpverlenende instanties hun werk doen en met elkaar overleggen. Het doel daarvan is dat de hulpverlening aan gezinnen waar huiselijk geweld plaatsvindt, beter op elkaar wordt afgestemd. Dit betreft zowel hulpverlening aan slachtoffers als daders in het gezin. Om de zes weken komt de stuurgroep bij elkaar om te vergaderen. Deze frequentie blijkt in de praktijk werkbaar te zijn. Indien nodig - bijvoorbeeld bij een crisissituatie - komen de leden van de stuurgroep vaker bijeen.

Resultaten

Alle meldingen die binnenkomen worden serieus onderzocht. Sinds augustus 2001 zijn er 30 meldingen geweest. Zes daarvan betroffen kindermishandeling, vier daarvan kinder- en vrouwenmishandeling. Bij de andere meldingen ging het om stalking en dreiging. Opvallend is dat het in 75% van de meldingen allochtone gezinnen betreft.

Het positieve van het project is dat mensen inmiddels het Veiligheidsnetwerk weten te vinden. Het blijkt ook dat mensen opgelucht zijn als ze hun verhaal kunnen vertellen. De netwerkpartners weten elkaar over het algemeen goed te vinden. Bovendien zijn de lijnen kort en kan er snel gewerkt worden.

3.9 Geweld in relaties

Mevrouw Hanny Verkuylen

NEOS

André Lubbers

FIOM

Jaarlijks zijn tienduizenden kinderen getuige van mishandeling van hun moeder door hun vader. Op jonge leeftijd krijgen zij al met loyaliteitsconflicten te maken die kunnen leiden tot parentificatie van kinderen. Enerzijds wil het kind als volwassene handelen en optreden als redder van de moeder, anderzijds wil het gewoon kind zijn. Kinderen leren te zwijgen en te liegen om elke confrontatie tussen de ouders te voorkomen. Het leren zwijgen kan echter leiden tot een secundair trauma: sociaal isolement.

De gevolgen voor kinderen die in een geweldssituatie opgroeien zijn dan ook niet gering. Er kan sprake zijn van concentratiestoornissen, het vormen van een negatief zelfbeeld, een vergroot risico op gewelddadig gedrag en algehele verwarring bij het kind. Ze weten vaak niet hoe ze zich moeten gedragen en/of hoe ze zich moeten uiten. Ze zijn makkelijk geneigd te denken dat het allemaal aan hen ligt, waardoor ze met hevige schuld- en schaamtegevoelens opgroeien. Bovendien worden kinderen zelf ook vaak slachtoffer van de ouderlijke agressie.

De cursus 'Geweld in relaties' is enkele jaren geleden ontstaan vanwege een groot tekort op het gebied van geweldsverwerking voor de honderdduizenden kinderen die met huiselijk geweld in aanraking zijn geweest. Aangezien 80% van de kinderen uit geweldsrelaties na een echtscheiding bij hun moeder terecht komt, werd besloten dat zowel kind als moeder opgevangen en begeleid moesten worden. In samenwerking met het FIOM werd vanuit de praktijk een conceptdraaiboek in elkaar gezet. Nadat ook in Bureau Jeugdzorg een goede partner gevonden werd, kon er een samenwerking gecreëerd worden, die niet alleen geld maar ook uren en middelen konden garanderen. Een definitieve en gezamenlijke start kon eindelijk gemaakt worden. De cursus 'Geweld in relaties' maakt nu deel uit van een stedelijk project rond huiselijk geweld, waarbij zowel de afdeling Jeugd- en zedenzaken van de politie als hulpverleningsinstellingen als het Bureau Jeugdzorg, het Algemeen Maatschappelijk Werk en de Geestelijke Gezondheidszorg Eindhoven betrokken zijn.

Doelgroep

De cursus is ontwikkeld voor zowel moeders als kinderen uit geweldrelaties. Opgemerkt dient te worden dat zo'n 20% van alle moeders slachtoffer van geweld is of is geweest. De kinderen moeten minimaal 7 jaar en mogen maximaal 12 jaar zijn, aangezien het kind gemiddeld vanaf het 7^e levensjaar zijn geweten vormt. Wellicht zal in een later stadium geprobeerd worden om een cursus te ontwikkelen voor kinderen die buiten deze categorie vallen.

Vermeld dient te worden dat voor de vaders uit geweldsrelaties een GGZ cursus bestaat waaraan zij, op last van de rechtbank (dus niet via NEOS/ FIOM), verplicht zijn deel te nemen. Een dergelijke cursus bestaat uit 3 cycli van 3 maanden, waarin achtereenvolgens aandacht wordt besteed aan het ouderschap, slachtofferschap en sociale omgeving.

Doelstelling

Niet alleen vanwege de loyaliteitsconflicten, maar ook omdat het kind zich in een andere situatie bevindt dan zijn moeder en dus andere lotgenootjes nodig heeft, is gekozen om de cursus plaats te laten vinden in twee parallel lopende werkgroepen. Het gaat hier om acht bijeenkomsten van twee uur. In de cursus worden de kinderen bewust gemaakt van de gevoelens die ze lange tijd hebben weggestopt. De doelstellingen voor de kindergroep zijn: het kind kind laten zijn, het verbeteren van de kind-ouder relatie, het doorbreken van het taboe/schaamte, het kind laten zien dat het niet de enige is, praten over het geweld dat het kind is aangedaan, het leren omgaan met agressie, het verbeteren van de communicatie en het voorkomen van herhaling. De moeders leren opnieuw de verantwoordelijkheid voor het kind op zich te nemen. De doelstellingen voor de moedergroep zijn: de moeder bewust maken van haar taak als ouder, het versterken van de ouder-kind relatie en het praten over haar geweldservaringen. Het gaat hier om een vorm van preventie. Eén van de doelen van het groepsprogramma is te voorkomen dat de kinderen, en dan vooral de jongens, later zelf weer dader van agressie en geweld worden.

Criteria

Voordat met de cursus begonnen mag worden, dient de moeder in eerste plaats de veiligheid van het kind te garanderen. Ze moet ervan bewust zijn dat het geweld daadwerkelijk gestopt is en deze rust uitstralen op het kind. Verder mag het kind niet lijden aan enige vorm van psychosociale of psychiatrische problematiek. Als niet aan beide voorwaarden wordt voldaan, zal niet alleen de verwerking vrijwel onmogelijk zijn, ook de groep zal (te) moeilijk behandelbaar zijn.

Resultaten

Het is nog te vroeg om iets te zeggen over de concrete resultaten van de cursus. Uit de ervaringen kan wél geconcludeerd worden dat de resultaten in ieder geval gunstig zullen uitpakken. Op korte termijn zal een definitief draaiboek geschreven worden, mits er voldoende (financiële) middelen beschikbaar worden gesteld door de overheid. Er zal gepoogd worden om niet alleen de cursus landelijke bekendheid te geven maar deze ook een breder draagvlak te geven zodat ook slachtoffers die buiten de eerder gestelde leeftijdscategorie vallen, geholpen kunnen worden. Indien nodig kan voor de deelnemers die de cursus hebben afgerond een vervolgtraject- of therapie worden uitgestippeld.

4 Ter afsluiting

4.1 Knelpunten

Aan de hand van de verschillende workshops is een aantal knelpunten naar voren gebracht waar de projecten tegenaan lopen. Deze zijn onderverdeeld in knelpunten op het gebied van projectmatig werken, registratie en signalering, daderaanpak, integrale aanpak, weerbaarheid en preventie en specifieke doelgroepen. Ter verduidelijking worden enkele aspecten aan de hand van een voorbeeld toegelicht.

4.1.1 Projectmatig werken

Projectduur

Inherent aan projectmatig werken is de beperkte tijdsduur. In het algemeen wordt de looptijd van de projecten te kort bevonden om een project op te zetten, te implementeren en zelfstandig te kunnen laten draaien. Enerzijds moeten projecten worden afgerond en getoetst worden of zij geslaagd zijn. Anderzijds bestaat het streven om de werkzaamheden binnen het project op structurele basis te kunnen implementeren. Hier ontstaat een spanningsveld, zeker wanneer het financiële aspect wordt meegenomen.

Het project Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht kent bijvoorbeeld een looptijd van twee jaar. Daarna wordt geëvalueerd en beoordeeld of het project voortgang zal vinden.

Lokaal karakter project

Wanneer het om een gemeentelijk project gaat dat ook op die manier gefinancierd wordt, bestrijkt het project vaak een beperkt werkgebied of regio. Dit wordt bij bepaalde activiteiten als lastig ervaren.

Als eerste voorbeeld worden de knelpunten van het project in Haarlem genoemd. De publiekscampagne die heeft plaatsgevonden had helaas geen landelijk karakter. De posters en folders zijn daarom alleen in Haarlem opgehangen of uitgedeeld. Dit geldt ook voor de trainingen die worden gegeven. Vanwege het gemeentelijke karakter van het project kan het aantal trainingen niet worden uitgebreid.

Als tweede voorbeeld kan het AWARE project genoemd worden. Dit project is door de uitvoerende hulpverlening op touw gezet en is slechts gericht op de regio. Momenteel wordt AWARE ook in Zwolle geïmplementeerd, maar het is de taak van Justitie om te zorgen voor de randvoorwaarden en meer landelijke bekendheid en financiering.

Randvoorwaarden

Veel medewerkers van lokale projecten voeren de taken uit naast de al bestaande werkzaamheden. De randvoorwaarden voor deelname aan lokale projecten verdienen meer aandacht.

Dit is bijvoorbeeld aan de orde binnen de stuurgroep van het

Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht. Wanneer het aantal taken toeneemt, heeft dit consequenties voor de werkzaamheden bij zowel het netwerk als binnen de eigen instelling. Het moet niet zo zijn dat de hulpverlening binnen bijvoorbeeld het AMW stagneert vanwege dringende zaken binnen het netwerk.

Persoonsgebonden project

Veel kortdurende projecten hebben een kwetsbaar karakter vanwege het feit dat veel activiteiten persoonsafhankelijk zijn. Het neemt veel tijd om de activiteiten in te bedden in de organisatie. In de praktijk blijkt dan ook veelvuldig dat projecten staan of vallen met de persoon achter het project. Bij afwezigheid van die persoon treedt er stagnatie op. Om dit tegen te gaan wordt getracht om de kennis en wijsheid van medewerkers zoveel mogelijk onderling te delen.

Tevens is als knelpunt naar voren gekomen dat veel initiatieven binnen instellingen niet van de grond komen vanwege het individuele karakter. Vaak wordt het plan op managementniveau in de instelling niet gesteund, vanwege gebrek aan geld danwel gebrek aan menskracht. Het is moeilijk om structureel door te dringen bij de eigen instelling.

Financiering project

De financieringswijze van projecten levert bij sommige projecten verbeterpunten op. Het kleinschalige karakter van de lokale initiatieven is niet voldoende voor een landelijke aanpak van huiselijk geweld. Structurele financiering middels subsidies is dan ook wenselijk.

Bij het project een VeiligHuis bestaat bijvoorbeeld nog onduidelijkheid over de wijze van financiering van het project. De lokale overheid vervult hier een grote rol in, maar toch wordt uitvoerig gediscussieerd over deze geldkwestie. Gesuggereerd is om met zogenaamde 'budgetcontracten' te werken.

Het project in Haarlem ervaart het als grote last dat de inkomsten vrijwel alleen bestaan uit betalingen van klanten. Ondanks dat met een kleine investering in verhouding veel bereikt kan worden, is huiselijk geweld een probleem dat ook landelijk aangepakt moet worden.

4.1.2 Registratie en signalering

Registratie

Landelijk bestaan er bij de politie verschillende registratiesystemen van overtredingen. Het registreren van huiselijk geweld in het systeem is bovendien erg ingewikkeld, omdat hier geen eenduidige code voor bestaat. Huiselijk geweld wordt onder verschillende codes geregistreerd. Het maken van een algeheel overzicht van de aard en omvang van huiselijk geweld is daardoor niet mogelijk, laat staan dat integratie van de verschillende registratiesystemen mogelijk is.

In het registratiesysteem waar de politie Haaglanden mee werkt is een speciale code toegekend aan huiselijk geweld. Daarin wordt tevens bijgehouden hoeveel tijd er aan een melding besteed wordt. Op deze manier kan tevens worden geëvalueerd of het project tijdwinst oplevert.

Melding en aangifte

Er bestaat bij slachtoffers van huiselijk geweld grote onduidelijkheid over het verschil tussen een melding maken van huiselijk geweld of het doen van aangifte. Het komt voor dat een slachtoffer in de veronderstelling is dat haar man een proces boven het hoofd hangt, terwijl ze alleen maar melding heeft gedaan.

Aanhouding buiten heterdaad

Er is behoefte om aanhouding buiten heterdaad mogelijk te maken. Op dit moment is het te vrijblijvend.

Intrekken aangifte

Aangezien veel plegers van geweld achteraf oprecht spijt betuigen aan de vrouw, bestaat de kans dat een slachtoffer een aanklacht tegen haar man weer wil intrekken. Het gebruik van fysiek geweld is bij de wet verboden en hierdoor is het intrekken van de aanklacht in juridisch opzicht niet mogelijk. De politie in Amsterdam en Utrecht gaan niet meer in op het intrekken van de aangifte. Dit geldt als preventieve maatregel om eventuele herhaling te voorkomen en zou landelijk navolging moeten krijgen. Bovendien ontbreekt het bij verschillende instanties aan voldoende kennis rond de (on)mogelijkheid van het intrekken van de aangifte.

Privacywetgeving

De privacywetgeving werkt in de praktijk belemmerend. De mogelijkheid van het kunnen doorspelen van gegevens door politie aan hulpverlenende instanties zou de aanpak van huiselijk geweld ten goede komen. Door de privacywetgeving is dit echter niet mogelijk. Dit heeft tot gevolg dat elke organisatie eigen richtlijnen hanteert. Bovendien ontstaan er veel contacten tussen de organisaties op dit punt die hebben geleid tot verschillende afspraken. Kortom, er is grote behoefte aan duidelijkheid op landelijk niveau rond de (on)mogelijkheden die deze wet biedt. Eenduidigheid zal ten goede komen aan de veiligheid. Twee praktijkvoorbeelden:

In het project van de politie Haaglanden laat de politie een gespreksbevestiging door de pleger ondertekenen. Tegelijkertijd wordt er gevraagd om goedkeuring aan de pleger om de gegevens door te spelen naar De Waag. De Waag neemt vervolgens contact op met de pleger. De politie Haaglanden heeft een convenant gesloten met de Waag. In principe is deze constructie niet toegestaan, maar het project doet een beroep op de uitzonderingsregel. Op het moment registreert de rekenkamer veel uitzonderingen.

Bij het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) worden betrokken personen binnen zes weken ingelicht over het feit dat er een onderzoek naar hen loopt. Het Veiligheidsnetwerk gaat niet op deze manier te werk. Er is een voorstel ingediend om duidelijkheid te krijgen rond deze werkwijze bij de registratiekamer, maar daar is tot op heden nog geen reactie op gekomen. Het opstellen van een protocol is wenselijk, maar gezien deze regelgeving zeer precair.

Meldingsrecht

Er is behoefte aan meldingsrecht voor hulpverleners en politie.

Wanneer een melding bij het Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht binnenkomt wordt bekeken of dit gezin bekend is bij de verschillende hulpverleningsinstanties. Is dit niet het geval dan is het heel moeilijk om bij een gezin binnen te komen. Een schoolarts kan ook weinig uitrichten wanneer de mishandeling niet officieel gemeld wordt. Bij vrouwen zonder kinderen is het nog moeilijker om binnen te komen. Zij missen dan bijvoorbeeld de school als ingang voor hulpverlening. Op dit punt dienen nog veel verbeteringen te worden aangebracht.

4.1.3 Daderaanpak

Capaciteit

Sommige projecten worden belemmerd door een capaciteitsprobleem. Dit ligt niet per definitie binnen het project zelf, maar soms ook bij de samenwerkende partner.

De wachttijd voor deelname aan het project de Waag bedraagt bijvoorbeeld een week. Na de ontmoeting op het politiebureau vindt de intake plaats. In totaal worden ongeveer 100 mannen bereikt, maar eigenlijk zouden dit er veel meer kunnen zijn. Door onder andere te weinig mankracht bij de politie is het niet mogelijk om meer daders te benaderen. Bovendien ontstaan er dan wachtlijsten om dat de capaciteit binnen het project nu rond dit aantal georganiseerd.

Hulpvraag

Motivatatie staat centraal bij daderaanpakken. Dit levert projectspecifieke knelpunten op.

De kwetsbaarheid van het project de Waag is enerzijds dat wanneer een slachtoffer of dader niet om hulp vraagt, er ook geen hulp geboden kan worden. Anderzijds bepaalt het slachtoffer of de dader wel of niet benaderd wordt en zij zelf wel of niet bij de gesprekken aanwezig is. Het doen van aangifte is niet noodzakelijk en dit wordt als prettig ervaren. Toch lukt het de Waag in veel gevallen om de daders voor de hulp te motiveren. Vanuit de politie wordt er wel druk uitgeoefend om zich bij de Waag aan te melden. De dader voelt dat hij op zijn gedrag wordt aangesproken buiten de privé-sfeer en merkt dat hij er niet zomaar vanaf komt. Het aanmelden kan een laatste middel zijn, anders volgt waarschijnlijk aangifte en vervolging. Gevolg is dat men soms aan de slag moet met een zeer beperkte hulpvraag.

Bij het project Mens erger je eens anders komen de meeste cliënten via justitie binnen. Toch is het essentieel voor een zo 'n gunstig mogelijk effect van de behandeling dat de cliënten gemotiveerd zijn voor de training.

Bekendheid meldpunten plegers

Plegers kunnen zich melden, maar er is te weinig aandacht voor het motiveren van plegers om zich te melden. Dit kan door middel van publieksgerichte campagnes, waarin mensen aangesproken worden op hun gedrag. Op deze manier worden ze zich bewust van de gevolgen van hun gedrag en zullen ze zich wellicht sneller aangeven.

Plegerverwijdering versus slachtofferverwijdering

De praktijk is nog steeds zo dat het slachtoffer van huiselijk geweld het huis verlaat.

Aangezien de pleger de oorzaak van het probleem is, zou het slachtoffer eigenlijk moeten kunnen blijven. De voorwaarden om dit mogelijk te maken dienen wettelijk geregeld te worden.

Experimentele fase versus landelijk project

Het project Mens erger je eens anders zit momenteel al zes jaar in de experimentele fase. Dit heeft als gevolg dat de training niet op de lijst van leerstraffen staat en ook niet toegankelijk is voor particulieren. Toch is het de bedoeling dat het project landelijk geïmplementeerd gaat worden. Voorwaarde is dat de methodiek op schrift gesteld is, zodat deze overdraagbaar is. Het neemt veel tijd om een goed product te ontwikkelen en vorm te geven. Momenteel wordt hier hard aangewerkt. Het wachten is nu op de centrale overheid, die binnenkort de effecten en resultaten door het ministerie zal laten meten. In de toekomst krijgt de training wellicht een landelijk

karakter. De toestroom van aanmeldingen zal dan in alle waarschijnlijkheid toenemen. Zodra hier duidelijkheid over bestaat zal gestart worden met het opleiden van mensen.

4.1.4 Integrale aanpak

Samenwerken

De voorwaarden rond de samenwerking van verschillende instanties behoeft nog verbetering. Het is niet eenvoudig om de taken van hulpverlenende instanties geïntegreerd te krijgen in een zorgprogramma. Het feit dat de instanties elkaar nodig hebben wordt benadrukt, maar samenwerking kan niet afgedwongen worden. Elke partij moet de winst van de samenwerking inzien. Het hanteren van één registratieformulier vergemakkelijkt de beoogde samenwerking.

Onduidelijkheid taken

Er bestaat bij het publiek onduidelijkheid over de taken van verschillende hulpverleningsorganisaties.

Onduidelijk is bijvoorbeeld waar de verschillende vormen van mishandeling aangemeld kunnen worden. Het verschil tussen de taken van de GGD en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling zijn niet duidelijk. De GGD neemt deze taak op zich, maar kan binnen de organisatie of naar andere organisaties doorverwijzen. Als er dringend hulp nodig is, wordt de aanmelding doorverwezen naar de politie. Bureau Slachtofferhulp kan ook snel in actie komen.

Methodiekwontwikkeling

Het is een ingewikkelde vraag wie de verantwoordelijkheid op zich neemt wanneer er geen instantie is die contact heeft met het gezin. Het ontbreekt in zulke gevallen aan een gedegen methodiek, waardoor het bieden van gepaste hulp moeilijk wordt.

Verwijsprotocol

Er dient een verwijsprotocol ontwikkeld te worden. Hierin dient opgenomen te worden bij welke instanties bepaalde meldingen gedaan kunnen worden, maar ook welke verschillende instanties de juiste hulp kunnen bieden.

4.1.5 Weerbaarheid en preventie

Leeftijdgebondenheid

Veel weerbaarheidstrainingen zijn gericht op jonge kinderen. Er is echter ook behoefte aan trainingen voor pubers. Deze groep jongeren ziet namelijk alles en laat zich in het gedrag gemakkelijk beïnvloeden door hun ouders. Hierdoor lopen ze het risico later zelf geweld te gaan gebruiken in hun relatie.

Het project Geweld in relaties is gericht op moeders met kinderen in de leeftijd van zeven tot twaalf jaar. Deze leeftijdspecificatie toont tevens de kwetsbaarheid van het project aan. Het komt veelvuldig voor dat wanneer een moeder bijvoorbeeld twee kinderen heeft één kind officieel niet meer in aanmerking zou kunnen komen. Per geval wordt daarom bekeken of de desbetreffende kinderen geschikt zijn voor de cursus.

Kinderen

Er vinden weinig activiteiten plaats op het gebied van bescherming van kinderen. Het is belangrijk dat er geen 'vervuiling' ontstaat. Hiermee wordt bedoeld dat de kinderen niet de dupe worden, omdat instanties geen duidelijkheid geven rond hun taakstelling. Het benoemen van de werkzaamheden is belangrijk.

Tienermoeders

Er dient meer aandacht te komen voor tienermoeders. In deze groep komt geweld vaak voor, omdat ze jong ouder zijn en met nieuwe (grote) problemen te maken krijgen.

Allochtonen

Het aantal allochtonen dat te maken heeft met huiselijk geweld lijkt groot gezien de aantallen in de opvanghuizen en de meldingen bij de politie etc. Deze groep vergt een specifieke aanpak. Vaak is er sprake van een taalbarrière. Bovendien wordt door de partner gesuggereerd dat de politie corrupt is of de vrouw het land wordt uitgezet vanwege haar eventuele afhankelijke verblijfsvergunning. Voor agenten bestaan speciale cursussen om bij deze doelgroep zo te handelen dat de geboden hulp aansluit. Deze doelgroep verdient in de aanpak van huiselijk geweld zeker bij de politie grote aandacht.

4.2 Afsluiting door de dagvoorzitter

Veel van de door de deelnemers gemelde knelpunten zijn het Ministerie van Justitie al eerder ter ore gekomen. In een binnenkort uit te brengen plan van aanpak voor het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld zullen voorstellen voor oplossingen zijn opgenomen die zo goed mogelijk aansluiten bij de knelpunten die de praktijk ervaart. Drie werkgroepen gaan aan de slag om de voorstellen uit te werken. Het project waarvoor het plan van aanpak geldt, duurt in principe tot 1 april 2002. In die periode moet de basis zijn gelegd voor samenwerking en uitvoering van activiteiten door veel organisaties op centraal en decentraal niveau.

Privacy en geheimhoudingsplicht versus meldbevoegdheid

In de praktijk blijken hulpverleners en politiefunctionarissen vaak tegen privacyregelgeving aan te lopen. Ze willen informatie uitwisselen, elkaar attenderen op probleemsituaties of zaken die mogelijk gaan escaleren, maar durven dit niet om redenen van privacy van de betrokkenen. De centrale overheid kan bij het oplossen van dit probleem op twee manieren helpen:

- de betrokken beroepsgroepen vanuit de (centrale) overheid beter informeren over de mogelijkheden die er wél zijn, dat wil zeggen deskundigheidsbevordering/voorlichting;
- voor zover de regelgeving blokkades opwerpt om effectief te kunnen optreden, zal de centrale overheid moeten overwegen of het zinvol en mogelijk is (EU-regels!) om de privacyregelgeving aan te passen.

In het algemeen geldt dat als de veiligheid van personen echt in gevaar lijkt te zijn, de mogelijkheden ruim zijn om zonder toestemming van de betrokkenen informatie door te geven aan politie of anderen die snel kunnen ingrijpen. Dat geldt zeker als er kinderen bij betrokken zijn.

Inmiddels heeft de regering een wetsvoorstel voor advies aan de Raad van State voorgelegd, waarin een meldbevoegdheid is opgenomen voor hulpverleners zoals artsen, priesters en maatschappelijk werkers als zij vermoeden of weten dat een kind wordt mishandeld. Zij mogen hun geheimhoudingsplicht in dat geval doorbreken en de informatie doorgeven aan het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling. In het kader van het hierboven genoemde project zal bekeken worden of deze meldbevoegdheid wellicht uitgebreid kan worden tot een algemene meldbevoegdheid in gevallen van huiselijk geweld, dus ook als het volwassenen betreft.

Registratie

Het feit dat de registratie van situaties, plegers en (hulpzoekende) slachtoffers van huiselijk geweld niet uniform is, kan adequate hulpverlening of adequaat politieoptreden belemmeren. Een goede dossieropbouw is bijvoorbeeld van groot belang als een pleger strafrechtelijk aangepakt moet worden, maar ook voor het bepalen van de urgentie bij en de vorm van hulpverlening aan volwassenen en kinderen. Registratie is ook belangrijk om een cliënt, een slachtoffer of een pleger, te kunnen volgen en om effecten te kunnen meten.

In nagenoeg iedere politieregio wordt verschillend omgegaan met de registratie van huiselijk geweld. Dat geldt ook voor de verschillende hulpverleningsorganisaties. Op kleine (lokale of regionale) schaal bestaan er al methoden om op gelijke wijze bij alle betrokken organisaties te registreren. Voor dat doel is bij voorbeeld in Zwijndrecht in samenspraak met de betrokken instanties een modelformulier ontworpen. Op centraal overheids-

niveau zullen methoden voor betere en uniforme registratie op landelijke toepasbaarheid worden getoetst. Aan het eind van het project zullen de betrokken bewindspersonen adviezen over landelijke verbetering van de registratie hebben bereikt.

Samenwerking en ondersteuning

Ervaringen in het buitenland, maar ook in Nederland, laten zien dat de aanpak van huiselijk geweld het meest effectief is als de organisaties (op alle niveaus maar vooral op uitvoerend niveau) samenwerken in de aanpak van huiselijk geweld. In sommige (politie-)regio's bestaan al brede samenwerkingsverbanden, waarbij lokale overheden, politie, openbaar ministerie, reclassering en hulpverleningsinstanties zijn betrokken. Wie de regie voert bij de aanpak van huiselijk geweld is verschillend. Vaak is samenwerking echter nog geheel afwezig. Om een verbetering van de aanpak van huiselijk geweld in het hele land te verzekeren, zullen op centraal niveau afspraken worden gemaakt over (facilitering van) decentrale samenwerking en over de rol die de onderscheiden organisaties binnen dat samenwerkingsverband kunnen of moeten spelen.

De toegevoegde waarde van advies- en meldpunten 'gezinsgeweld' – discussiepunt tijdens een workshop - hangt voor een belangrijk deel af van de samenwerking tussen alle betrokken partijen. Het is niet raadzaam om lokaal of plaatselijk bekendheid te geven aan het bestaan van een meldpunt als goede 'achtervang' ontbreekt. Afhankelijk van het bij het meldpunt binnengekomen probleem, kan de ene dan wel de andere organisatie belast worden met de verdere behandeling van een zaak. Pas als de – betrekkelijke – zekerheid bestaat dat er goed op de binnenkomende vraag gereageerd kan worden, heeft een advies- en meldpunt toegevoegde waarde. Als het goed is werkt zo'n meldpunt laagdrempelig en vormt het een soort 'frontoffice' voor alle daarin samenwerkende organisaties als hulp- en zorgverlening, politie, openbaar ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, etc. Het vereist derhalve onder meer een goed georganiseerde en geregisseerde samenwerking tussen alle mogelijk betrokken instanties. Zo is de gemeente Haarlem al jaren bezig de opvang, hulpverlening en strafrechtketen te optimaliseren en is pas zeer recent ruime bekendheid gaan geven aan een advies- en meldpunt.

Van projectmatige naar structurele werkwijzen

Tijdens de workshops viel te beluisteren dat de deelnemers vrezen dat veel initiatieven slechts eenmalige projecten blijken te zijn; de financiering is beperkt (in hoogte en in tijd) en de deelname van functionarissen in projecten is meestal ook slechts tijdelijk. Het is de vraag of het lukt de goede initiatieven om te zetten in structureel beleid.

Het fenomeen 'huiselijk geweld' is geen eenmalige aangelegenheid. Het is een omvangrijk maatschappelijk (veiligheids)probleem. Dat betekent dat organisaties ermee geconfronteerd zullen blijven worden, ongeacht het feit of ze er bijzondere projecten voor ontwikkelen of niet. Dat wil zeggen dat die organisaties ook steeds opnieuw tijd in individuele zaken zullen moeten steken. Door die tijd niet langer uitsluitend aan een individuele zaak te besteden maar voor een deel ook aan het ontwikkelen van methoden om effectiever en efficiënter met huiselijk geweld om te gaan, ontstaat er uiteindelijk niet alleen voor cliënten/slachtoffers/plegers een meer bevredigende situatie maar ook tijdwinst voor de desbetreffende organisatie. Verbetering van de aanpak van huiselijk geweld is dus niet alleen een kwestie van verbetering van het rendement, maar ook van efficiëntere organisatie.

Het ontwikkelen en uitproberen van nieuwe (werk-)methoden kan op de korte termijn extra investering vragen. Ervaringen in de praktijk wijzen uit dat kleine bedragen vaak voldoende kunnen zijn om een nieuw systeem van de grond te krijgen. Het zou goed zijn als één organisatie op decentraal niveau de verantwoordelijkheid op zich zou nemen om de samenwerking te organiseren en regisseren. Dit is een taak die bijvoorbeeld goed past bij de ontwikkeling en uitvoering van het veiligheidsbeleid van de lagere overheden.

Op centraal overheidsniveau zal in het kader van het project 'voorkomen en bestrijden huiselijk geweld' vanzelfsprekend ook aandacht zijn voor centraal gesteunde, landelijke invoering van goede projecten zoals AWARE of behandelmethoden voor plegers.

Bijzondere maatregelen pleger² huiselijk geweld

Vroeger ging de aandacht bijna uitsluitend uit naar de slachtoffers van huiselijk geweld. Plegers van huiselijk geweld zagen zich alleen in de meest ernstige gevallen geconfronteerd met politie en justitie. Hulpverlening voor plegers was niet aan de orde. De laatste jaren is het besef steeds meer doorgedrongen dat er meer mogelijkheden zijn om het geweld te doen stoppen dan het scheiden van pleger en slachtoffer. De pleger van het geweld wordt aangesproken op zijn/haar gedrag, neemt zijn/haar verantwoordelijkheid en leert anders om te gaan met de gevoelens die tot de gewelduitbarstingen aanleiding geven.

Er bestaan veelbelovende projecten die op diverse momenten vóór of in het justitiële traject kunnen worden aangeboden: hulpverlening naar aanleiding van eerste interventie door politie of hulpverleningsorganisatie, min of meer gedwongen hulpverlening in het kader van (voorwaardelijke) justitiële afhandeling van de zaak en hulpverlening voor reclasseringscliënten.

Een van de werkgroepen van het project 'voorkomen en bestrijden huiselijk geweld' zal bezien of er inmiddels voldoende over behandeling van plegers van huiselijk geweld bekend is, om conclusies te kunnen trekken over ruime, wellicht landelijke toepassing ervan.

Het Ministerie van Justitie onderzoekt bovendien of de bestaande mogelijkheden voor uithuisplaatsing van plegers van huiselijk geweld toereikend zijn. Aan die (bestaande) strafrechtelijke en civielrechtelijke mogelijkheden zal wellicht meer bekendheid moeten worden gegeven zodat ze vaker worden toegepast. Daarnaast zal gekeken worden naar aanvullende mogelijkheden zoals die in sommige andere landen bestaan. Vanzelfsprekend is het doel niet het verruimen van wettelijke mogelijkheden tot uithuisplaatsing als zodanig. Het gaat erom of nieuwe mogelijkheden in de praktijk ook effectief zijn;

alleen dan heeft aanpassing van de wet zin.

Specifieke doelgroepen

In het project 'voorkomen en bestrijden huiselijk geweld' gaat bijzondere aandacht uit naar huiselijk geweld binnen allochtone gezinnen. Ofschoon een grootschalig onderzoek naar huiselijk geweld binnen allochtone gezinnen pas in de loop van 2001 van start zal gaan, zal bij de uitvoering van activiteiten

Noot 2 Binnen het project 'Voorkomen en bestrijden huiselijk geweld' wordt gesproken over pleger omdat in justitiële kring het woord 'dader' gebruikt wordt voor iemand die strafrechtelijk veroordeeld is. Pleger is dus een ruimer begrip.

toch al rekening worden gehouden met de diverse culturele achtergronden van slachtoffers en plegers in de Nederlandse samenleving.

Ook kinderen nemen een bijzondere positie in het project in. Zij zijn zeer kwetsbaar. Ook als het geweld in het gezin zich niet tegen hen richt, als zij 'slechts' getuigen zijn, blijkt het verdere leven van een kind getekend te worden door deze negatieve ervaringen. Kinderen schromen, nog meer dan volwassenen, over huiselijk geweld te spreken. Hulpverlening en politie zullen daarom bij kinderen nog alerter moeten zijn op fysieke en andere signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld.

Bovengenoemde specifieke doelgroepen hebben met andere potentiële slachtoffergroepen (bij voorbeeld gehandicapten en ouderen) gemeen dat ze zich vaak in een afhankelijkheidssituatie bevinden. Als er sprake is van ongelijke 'machtsverhoudingen komt het waarschijnlijk sneller tot geweldgebruik door de 'machtigere' partij dan in situaties van min of meer gelijke 'machtsverhoudingen. Omdat het belangrijk is de juiste antwoorden te vinden op problemen van huiselijk geweld, zal het de mogelijkheden voor verdere kennisontwikkeling over dit soort achtergronden en mechanismen onderzoeken.

Inbreng in landelijk project

De meeste knelpunten die tijdens de regioconferenties aan de orde kwamen, zijn niet onbekend op centraal niveau. Ze maken dan ook onderdeel uit van het projectplan. Naar verwachting zal voor veel aangesneden problemen over ruim een jaar helder zijn wat de centrale overheid eraan wil doen of misschien zelfs wat de centrale overheid eraan heeft gedaan. Gedurende het hele verloop van het project is inbreng vanuit de praktijk welkom. Die inbreng kan de projectleider bij het Ministerie van Justitie bereiken via de site www.huiselijkgeweld.nl die vanaf 1 maart 2001 toegankelijk is.

Bijlagen

Bijlage 1 Geplande workshops Zwolle

Inleiding

Zoals in de inleiding reeds is gemeld, heeft de regioconferentie in Zwolle op 25 januari 2001 helaas geen doorgang gevonden. Om u de informatie over de projecten niet geheel te onthouden wordt in deze bijlage aandacht besteed en bekendheid gegeven aan de projecten uit de noordelijke en oostelijke provincies waaraan in de geplande workshops aandacht zou zijn besteed. De volgende vier projectbeschrijvingen komen aan bod:

Systeemgerichte aanpak van geweld binnen relaties
Vrouwenopvang aan de IJssel.

Masterplan Integrale Veiligheid Twente
Provincie Overijssel en Vrouwenopvang aan de IJssel.

Thuisfront
*Stichting Ambulante Fiom district Noord,
Blijf van m'n Lijf Leeuwarden, Veltman Stichting Emmen
de Stichting Toevluchtsoord Groningen.*

Marietje Kesselsprojecten
Project Oldenzaal

1 Systeemgerichte aanpak van geweld binnen relaties

Vrouwenopvang aan de IJssel

Van september 1999 tot en met december 2000 heeft vanuit Overijssel een pilotproject systeemgerichte aanpak van geweld in relaties plaatsgevonden. Het betrof een samenwerkingsproject van de Vrouwenopvang in Overijssel, de landelijke Fiom en TransAct.

Het doel van het project was tweeledig:

- Vrouwen van gewelddadige partners, die zijn gevlucht naar de residentiele vrouwenopvang, en de betrokken mannen een kans bieden om te onderzoeken of cq. hoe zij zonder geweld met elkaar om kunnen gaan of elkaar los kunnen laten. Daarbij wordt het onderscheid gemaakt tussen het omgaan als partner en als ouder.
- Een methodiek voor de systeembenadering ontwikkelen en geschikt maken voor landelijke implementatie.

Twee regionale Fiombureaus voeren de daderhulp uit, de betrokken vrouwenvoorzieningen dragen zorg voor de opvang van de vrouwen. Nadat de vrouw een beroep doet op de vrouwenopvang, start de individuele en groepshulpverlening die erop gericht is dat zij de verantwoordelijkheid neemt voor haar eigen veiligheid. De man wordt benaderd door het Fiom voor hulp bij het leren zichzelf in de hand te houden, het stoppen van het geweld en zijn verantwoordelijkheid hierin te nemen. Wanneer de relatie voldoende toekomstperspectief heeft en het geweld is gestopt, kunnen er - wanneer beide partijen dat willen - gezamenlijke gesprekken plaatsvinden om terugval in geweldspatronen te voorkomen.

Nadat de vrouw de opvang heeft verlaten is er in beperkte mate nazorg en dient eventuele vervolghulpverlening door andere instanties overgenomen te worden.

Gedurende het project, dat een looptijd heeft van twaalf maanden, worden de resultaten - zoals de ontwikkelde registratie en methodiek, sociale kaart en netwerken, selectiecriteria deelnemers, randvoorwaarden hulpverlening, intervisie, trainingsontwerp en evaluatierapportage - beschreven. Tevens wordt onderzocht of de aanpak op de lange duur leidt tot vermindering van het aantal heropnames en daarmee een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van huiselijk geweld en oplossen van de capaciteitsproblemen in de vrouwenopvang.

De vrouwen moeten zo vroeg mogelijk geïnformeerd worden over de aanpak. Het weigeren van deelname door vrouwen is een signaal dat ze nog niet tot rust gekomen zijn. Het is dan wel mogelijk voor beide partners om individueel begeleid te worden. Vrouwen die al weer zelfstandig wonen zijn vaak meer gemotiveerd. Sommige vrouwelijk cliënten houden deelname af vanuit behoefte aan autonomie en uit angst voor geweld van de man, terwijl sommige mannelijke cliënten moeilijk te motiveren blijken. Ze zeggen dan elders al hulp te hebben gezocht.

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de methodiekbeschrijving en het gereed maken van de resultaten voor landelijke publicatie.

2 Masterplan integrale veiligheid Twente

Provincie Overijssel en Vrouwenopvang aan de IJssel

De aandacht voor onder andere vrouwenmishandeling en kindermishandeling bestaat reeds geruime tijd. Van meer recente datum is de verbreding in benadering van de problematiek. Naast de aandacht vanuit de hulpverlening is er ook nadrukkelijk aandacht vanuit het veiligheidsbeleid en dan met name de samenhang tussen beide.

Mede naar aanleiding van initiatieven elders in het land heeft de provincie Overijssel in 1999 een verkennend onderzoek laten uitvoeren naar huiselijk geweld. Naar aanleiding van dit onderzoek is met steun van de provincie in Twente het initiatief genomen om een masterplan huiselijk geweld Twente op te stellen. Dit masterplan voor een integrale aanpak van huiselijk geweld is eind 2000 gereed gekomen.

Kern van de aanpak is:

- zorgdragen voor een sluitend zorgaanbod
- ontwikkelen van een daderaanpak
- verbeteren van de wijze van registratie
- verbeteren van signaleringsmogelijkheden
- verbeteren van de voorlichting rond huiselijk geweld

In Overijssel worden diverse projecten uitgevoerd op het vlak van huiselijk geweld. Er is bijvoorbeeld ervaring opgedaan met een interactief theater over geweld in de privé-sfeer. Er is een alarmeringsproject voor bedreigde vrouwen gestart en er zijn ervaringen opgedaan met een meldpunt huiselijk en seksueel geweld.

Daarnaast heeft de gemeente Hengelo een integrale aanpak tegen huiselijk geweld en start in de regio Twente een Centrum Kindermishandeling.

3 Thuisfront

Preventie van thuisgeweld tegen vrouwen in Groningen, Friesland en Drenthe

Thuisfront is een initiatief van de Stichting Ambulante Fiom district Noord, Blijf van m'n Lijf Leeuwarden, Veltman Stichting Emmen en de Stichting Toevluchtsoord Groningen. Het is een vierjarig project, waarin een preventieprogramma wordt ontwikkeld om thuisgeweld tegen vrouwen te voorkomen en terug te dringen. Thuisfront is een netwerkorganisatie en streeft er naar dat zoveel mogelijk betrokken organisaties hun werkzaamheden op het

gebied van thuisgeweld inbrengen binnen het netwerk. Thuisfront heeft een coördinerende rol: het is een label.

Thuisfront hanteert vier hoofdlijnen:

- thuisgeweld zichtbaar maken (onderzoek, publiciteit, beleidsbeïnvloeding)
- vroegtijdig ingrijpen (signaleren, verwijzen, actieve benadering)
- goede samenwerking tussen politie en hulpverlening (deskundigheidsbevordering, protocollen)
- effectieve daderbegeleiding ontwikkelen en aanbieden.

Daarnaast is er aandacht voor primaire preventie middels projecten voor kinderen en publiekscampagnes. Er is een groot aantal deelprojecten uitgezet, waarbij de accenten regionaal verschillen. Er zijn deelprojecten rondom methodieken (bv. een zorgprogramma of outreachend werken), doelgroepen (kinderen, allochtonen) of beroepsgroepen (politie, huisartsen).

Huisartsen

Bij de aanpak van thuisgeweld spelen huisartsen een cruciale rol. Van de vrouwen die mishandeld worden legt 95% in de periode dat ze mishandeld wordt één of meer bezoeken af aan de huisarts. Dit terwijl de vrouwen verder vaak geïsoleerd zijn en weinig contacten hebben buiten de deur. De huisarts wordt altijd genoemd als een persoon waar iets van verwacht wordt bij het probleem van thuisgeweld. Veel vrouwen beginnen echter niet direct over de mishandeling; de huisarts ook niet.

Om de inzet van de huisarts bij thuisgeweld te versterken wordt ingezet op de ondersteuning bij vier aspecten: signaleren, bespreken, doorverwijzen en volgen. Speciale aandacht wordt geschonken aan de huisarts als 'moeilijk bereikbare doelgroep' voor een project. De manier waarop de overbelaste huisarts toch te betrekken kan zijn bij thuisgeweld, staat centraal.

4 Het Marietje Kessels project

Project Oldenzaal

Kinderen komen veelvuldig in aanraking met machtsmisbruik en grensoverschrijdend gedrag. Daarom zijn er preventieprogramma's ontwikkeld met de bedoeling hen daartegen te beschermen en weerbaar te maken. Tien jaar geleden ontstond in Tilburg het eerste programma: het Marietje Kesselsproject (MKP).

Project, doel en werkwijze MKP

Het Marietje Kesselsproject (MKP) is een preventieproject voor kinderen van 10-13 jaar. Het doel is het vergroten van de weerbaarheid bij kinderen om te voorkomen dat zij slachtoffer worden van machtsmisbruik of zich daaraan schuldig (gaan) maken. De lessenserie bestaat uit 12 lessen van 60 minuten en worden onder schooltijd in aanwezigheid van de leerkracht door preventiewerkers verzorgd. Het project is seksespecifiek van opzet: de meisjes en jongens krijgen gescheiden les. Hierdoor is er minder schaamte en meer veiligheid en eerder (h)erkenning. Dit maakt het praten over moeilijke en kwetsbare onderwerpen makkelijker. Zowel de jongens als de meisjes oefenen in fysieke en mentale weerbaarheid maar de accenten (kunnen) verschillen.

De naam

Marietje Kessels was een 11 jaar oud Tilburgs meisje dat in 1900 verkracht en vermoord gevonden werd in een kerk. De dader, die zoals uit reconstructie bleek, een bekende van het meisje moet zijn geweest, is nooit gevonden. Nog steeds vertellen ouders in Tilburg dit verhaal aan hun kinderen om hen te waarschuwen. Uit eerbetoon is met toestemming van de familie het weerbaarheidsproject naar haar genoemd.

Methode en inhoud van de lessen

Middels groepsgesprekken, fysieke (zelfverdedigings-) oefeningen, rollenspelen en opdrachten in een huiswerkschrift, leren de kinderen situaties van machtsmisbruik (zoals pesten, (seksueel) intimiderend gedrag en kindermishandeling) te herkennen, hun handelingsmogelijkheden in ongewenste of onveilige situaties te vergroten en hoe en waar ze om hulp kunnen vragen. Centraal staan de basisvaardigheden: *eigen gevoelens kunnen herkennen en benoemen, negatieve gevoelens op adequate manier kunnen uiten, conflicten oplossen, hulpvragen aanbieden en inleven in een ander.*

De zelfverdedigingsoefeningen kunnen kinderen gebruiken om zich daadwerkelijk te verdedigen als ze worden vastgepakt of lastig gevallen. Maar de wetenschap dat ze bijvoorbeeld een pijnlijke trap kunnen uitdelen maakt ook dat kinderen zich sterker, zelfverzekerder en minder bang voelen. Dit zelfvertrouwen leidt tot minder agressie. Bovendien vermindert een weerbare uitstraling ook de kans lastig gevallen te worden.

Relatie met de professionele hulpverlening

Samenwerking met hulpverlening is onontbeerlijk voor het adequaat reageren op signalen, vermoedens en meldingen van situaties van machtsmisbruik die tijdens de lessen naar voren kunnen komen. De preventiewerkers hebben een signalerende functie, bieden indien nodig eerste opvang en verwijzen door naar diverse hulpverleningstrajecten in overleg met de school.

Landelijke en regionale ontwikkelingen

Dit project heeft inmiddels een structurele plaats in het Tilburgse onderwijs gekregen. In verscheidene andere plaatsen in Nederland, zoals bijvoorbeeld project Oldenzaal, worden weerbaarheidsprojecten volgens het MKP-concept uitgevoerd.

Dit leidde in 1998 tot de oprichting van het project Landelijk Platform Marietje Kesselsprojecten. Drie organisaties zijn hiertoe een samenwerkingsverband aangegaan, te weten: NISB (Nederlands Instituut voor

Sport en Bewegen), Stichting Kompaan en het NIZW (Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn).

Het landelijk project heeft als doel om een bijdrage te leveren aan beleids-, produkt- en methodiekontwikkeling van het concept Marietje Kesselsproject. Andere doelen zijn ondersteuning en kwaliteitsverbetering van de MKP's door bijvoorbeeld informatie en trainingen voor preventiewerk(st)ers en organisatoren van MKP's. Daarnaast wil het project een maatschappelijk en politiek draagvlak tot stand brengen en onderhouden.

Bijlage 2 Adressenlijst workshops en organisatie

Projecten

Daderhulpverlening huiselijk geweld

De Waag
Postbus 1362
3500 BJ UTRECHT
030 272 06 85

Geweld in het gezin

GGD Zuid Kennemerland
Postbus 1622
2003 BR HAARLEM
023 511 59 05

Vrouwenmishandeling en de rol van de politie

Politie Haaglanden
Postbus 277
2270 AG VOORBURG
070 300 72 72

AWARE: abused women's active response emergency

SCALA, Emancipatie, Training, Zorgvernieuwing
Postbus 874
3000 AW ROTTERDAM
010 443 00 01

Mens erger je eens anders

Reclassering NL
Polluxstraat 114-116
5631 ES EINDHOVEN
040 265 11 80

Een VeiligHuis: preventie en zorg bij geweld binnen relaties

Postbus 13088
3507 LB UTRECHT
030 259 98 14

Veiligheidsnetwerk Zwijndrecht: huiselijk geweld raakt ons allemaal

Stichting Opmaat
Postbus 233
3330 AE ZWIJNDRECHT
078 625 42 55

Geweld in relaties

Bureau Jeugdzorg Eindhoven
Raiffeisenstraat 9-11
5611 CH EINDHOVEN
040 243 43 07

Systeemgerichte aanpak van geweld binnen relaties

Vrouwenopvang aan de IJssel
Postbus 1058
8001 BB ZWOLLE
038 422 24 95

Masterplan Integrale Veiligheid Twente

Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
8012 EE ZWOLLE
038 425 12 23

Thuisfront

Thuisfront
Martinikerkhof 11
9712 JG GRONINGEN
050 318 17 19

Marietje Kesselsprojecten

Landelijk Platform Marietje Kesselprojecten
NISB
Postbus 32
6800 AA ARNHEM
026 483 38 00

Relationeel geweld

Politie Amsterdam-Amstelland
Bureau Houtmankade
Postbus 2287
1000 CG AMSTERDAM
020 559 28 23

Algemeen

Ministerie van Justitie

Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid
Sector Criminaliteitspreventie en Slachtofferzorg
'Aanpak huiselijk geweld'
Postbus 20301
2500 EN Den Haag
070 3706989

Vereniging Nederlandse Gemeenten

Postbus 30435
2500 GK DEN HAAG
070 373 86 55

Onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, van Soomeren en Partners

Van Diemenstraat 374
1013 CR AMSTERDAM
020 625 75 37

Onderzoeks- en adviesbureau Eysink Smeets en Etman
Postbus 85568
2508 CG DEN HAAG
070 364 38 50

Bijlage 3 Lijst deelnemers

1 februari 2001

Aagten, P.	Politie Flevoland
Aalst, M. van	DSP-Advies
Adriaans, A.A.W.M.	Gemeente Eersel
Adriaans, P.	Politie
Adriaens, P.	Regiopolitie limburg
Amersfoort, P. van	DSP-Advies
Avoort, T. v.d.	St. Valkenhorst Breda <i>hulpverlener</i>
Beckerman, T.	Politie Flevoland
Beckers, I.	Bureau Emancipatiezaken
Bessemans, drs. I.	Raad vd Kinderbescherming <i>staffunctionaris</i>
Blits, drs. K.B.	Ministerie Justitie <i>Directie PJS</i>
Bokkers, W.	Politie Flevoland <i>medewerker Integrale Veiligheid</i>
Bos, R.E.	Politie Brabant
Bosch, drs. J.	Raad vd Kinderbescherming <i>Preventiemedewerker</i>
Bouten, A.	Stichting Vrouwenopvang Amsterdam
Bouw, J.	Politie Flevoland
Broekhuizen, H.	Politie Noord West Veluwe <i>coordinator Jeugdzorg</i>
Bross, M.	Buro Slachtofferhulp <i>coordinator</i>
Bruijnen, W.H.J.	GGD Westelijke Mijnstreek <i>Casemanager Vangnet</i>
Burmann, A.	DSP-Advies
Cleijisen, A.C.H.M.	Politie Brabant Noord
Cock, M. de	Stichting Federatie Opvang
Corput, M. v.d.	Stichting Vrouwenopvang Amsterdam <i>preventiemedewerker</i>
Daniels, A.	Buro Slachtofferhulp <i>coordinator</i>
Diepenbroek, J.J.M.	Instelling Stalking Problematiek <i>trainer/consulent</i>
Dommelen, M. van	Openbaar Ministerie <i>beleidsmedewerker</i>
Dorenbusch, M.J.B.	Politie Breda <i>coordinator Zorgsector</i>
Drijvers, E.	Politie Flevoland <i>beleidsmedewerker</i>
Duteweerd, I.	Ministerie van Justitie <i>Directie PJS</i>
Eeuwijk, E. van	Stichting Valkenhorst Breda <i>hulpverlener</i>
Eijnden, M. v.d.	

Evers, R.	Politie Brabant Noord
Everts, A.	Politie Swalmen
	<i>medewerker Jeugdzorg</i>
Fransen, C.	Raad vd Kinderbescherming
Galen, H. van	Politie Nijmegen
	<i>Netwerkagent</i>
Geerards, A.A.I.	Politie Breda
	<i>coördinator Zorgsector</i>
Genugten, K.H.P. van	De Bocht
	<i>stagiaire</i>
Glashouwer, J.	Regiopolitie Groningen
Glasmacher, J.	Gemeente Tilburg
	<i>adviseur</i>
Gurp, drs. L. van	TransAct
	<i>beleidsmedewerker</i>
Hamidullahkhan, J.	Ministerie van Justitie, DPJS
Hassing, K.	Gemeente Eersel
	<i>netwerker politie</i>
Hazenberg, M.B.J.E.	Vrouwenopvang ad IJssel
Heerwaarden, Y. van	DSP-Advies
Heijden, E. van de	Stichting Opmaat Dordrecht
	<i>maatschappelijk werker</i>
Helderman, I.	Raad vd Kinderbescherming
	<i>preventiewerker</i>
Hendrickx, C.	Bureau v. Economische Zaken
	<i>projectcoördinator</i>
Hendrieds, J.	O.G. Prinsenbos
Herycers, C.A.	Bureau Emancipatiezaken
	<i>begeleider</i>
Hoek, M.P.W. van	Politie Brabant Zuid-Oost
	<i>brigadier JZZ</i>
Hoeven, J. v.d.	Raad vd Kinderbescherming
	<i>preventiewerker</i>
Hoogeveen, C.	IVA
	<i>wetenschappelijk onderzoeker</i>
Houbiers, A.J.J.	Slachtofferhulp Brabant ZO
	<i>directeur</i>
Houwer, M.T.	Politie Amsterdam-Amstelland
Huls, A.	een VeiligHuis
Iersel, C.P.M. van	De Bocht
	<i>meldpuntmedewerker</i>
Iersel, drs. L. van	De Bocht
	<i>staffunctionaris</i>
Jager, E. de	Slachtofferhulp Brabant ZO
	<i>coördinator</i>
Jansen, A.	Hebe/Hera
	<i>hulpverlener</i>
Jong, P. de	Politie Overschie
	<i>wijkagent</i>
Jonge, M. de	Stichting Blijf van m'n lijf
	<i>management</i>
Jongh, C.J.M. de	Politie Tilburg
	<i>CBZ</i>
Jongh, L. de	Stichting Blijf van m'n lijf
	<i>staffunctionaris</i>
Jurgens, prof.mr. E.C.M.	<i>Eerste kamerlid</i>

Kaspoei, drs. E.A.G.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Kees, drs. P.E.	Gemeente Dordrecht <i>beleidsmedewerker</i>
Keus, R.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Knaap, P. v.d.	Politie Brabant Noord
Kootstra, E.	Politie Flevoland
Kotteman, H.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Krajenbrink, mr. J.G.H.	<i>burgemeester</i>
Kramer, S.	Hebe/Hera
Kruis, drs. G.	Gemeente Den Bosch/CWS
Kuijper, A.	een VeiligHuis
Kuipers, H.	Politie Noordwest Veluwe
Lamen, drs. J. van	Stichting Hoek <i>hoofd hulpverlening</i>
Laros, H.	Politie Oosterhout <i>coördinator zorg</i>
Lebbink, H.W.A.	Begeleidingshuis Valkenhorst <i>maatschappelijk werker</i>
Lee, drs. M.P. van der	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Leeuw, H. de	Buro Slachtofferhulp Breda <i>teamleider</i>
Leeuwen, J.J. van	Raad vd Kinderbescherming <i>landelijk projectleider</i>
Leppink-Penris, D.A.G.	Politie Heerlen <i>rechercheur JZZ</i>
Lier, drs. M. van	GGD/RSSG Den Haag <i>coördinator</i>
Lodewikus, G.J.J.	Politie Oosterhout coördinator zorg
Looveren, C. van	Gemeente Oss <i>Integrale veiligheid</i>
Lubbers, T.H.J.	Politie Gelderland Zuid
Matenahora, D.	Stichting Valkenhorst Breda <i>hulpverlener</i>
Meester, P.	Politie Flevoland
Meijer, I.B.J.	Regiopolitie Gelderland Zuid
Meijer, J.W.	Fiom Dordrecht
Meijer, S.R.	Politie Gelderland Zuid
Mispelblom, S.	Stichting Opmaat
Moolenaar, R.P.C.	Politie Gelderland Zuid
Naber, dr. P.M.	Eysink, Smeets en Etman
Nugteren, M.	Boumanhuis Rotterdam <i>maatschappelijk werker</i>
Nuiten, G.	St. Valkenhorst Breda <i>hulpverlener</i>
Oomen, C.H.M.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Oosterhout, R. van	Gemeente Tiel <i>projectmedewerker</i>
Osterloh, F.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>

Paauw, drs. E.C.	RIAGG Zaanstreek <i>preventiewerker</i>
Pater-Nieuwenhuis, G.	Politie Flevoland
Paus, drs. R.S. de	Gemeente Enschede – DMO <i>beleidsmedewerker</i>
Pauw, R. van de	Politie Flevoland
Peer, mr. TH.A.M.M.	Politie Brabant Zuid-Oost <i>afdelingschef</i>
Pietermans, T.G.	Politie Brabant Noord <i>beleidsmedewerker</i>
Quaadflieg, Y.	Politie Swalmen
Quaedflieg, Y.	Politie
Rebel, drs. J.	IVA <i>wetenschappelijk onderzoeker</i>
Rens, P.L.M.	Politie Tilburg <i>coördinator zorg</i>
Rijken, P.	Instituut StalkingProblematiek <i>communicatieadviseur</i>
Rijsdijk, drs. E.	Raad vd Kinderbescherming <i>beleidsmedewerker</i>
Roord, drs. J.	Raad vd Kinderbescherming <i>communicatie</i>
Rorijs, R.	Gemeente Rheden <i>beleidsmedewerker</i>
Schijndel, P.F.M. van	Politie Brabant ZO/Helmond
Schoenmakers, M.	Politie Gelderland Zuid
Scholtens, R.	Buro Slachtofferhulp Breda <i>teamleider</i>
Schuijmer, L.	Buro Jeugdzorg Eindhoven
Schuurmans, mr.drs. P.M.R.	Politie Amsterdam-Amstelland <i>regionaal projectleider</i>
Seeters, P. van	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Segers, A.	Buro Slachtofferhulp <i>coördinator</i>
Seller, E.	Fiam 's-Hertogenbosch <i>maatschappelijk werker</i>
Slegers, H.	Slachtofferhulp Brabant ZO <i>begeleider</i>
Smits, N.	Gemeente Tiel <i>veiligheidscoördinator</i>
Sonneveldt, E.M.	Gemeente Zwijndrecht <i>projectcoördinator</i>
Sponnik, H.F.J.M.	Politie Echt <i>gebiedsmentor</i>
Springhuizen, P.	Reclassering NL
Steketee, C.J.	Stichting Blijf van m'n lijf
Stel, S.	Politie Flevoland
Stempels, M.L.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Sterkens, A.	Gemeente Oss
Stradmeijer, M.	Raad vd Kinderbescherming <i>beleidsmedewerker</i>
Straten, I.J. van	Gemeente Zwijndrecht <i>beleidsmedewerker</i>

Stroom-van Eeuwijk, T. van der	Gemeente Schermer
Sweegers, A.	<i>burgemeester</i>
Tax, E.	Het Kleine Wiel
Tielens, M.A.I.	<i>psycho-sociaal therapeut</i>
Ven, C.F.T. van de	Politie Flevoland
Venekamp-Breuer, mr. M.V.	Politie Haaglanden
	Politie Heerlen
	Bestuurs BZ/ABA
	<i>beleidsmedewerker</i>
Verbruggen, F.H.B.J.M.	Politie Brabant Noord
Verhoef, A.	Gemeente Tilburg
	<i>beleidsmedewerker</i>
Verhoeven, J.	Stichting Hoek
	<i>coördinator IAG</i>
Verschuren, M.M.A.	Gemeente Eersel
	<i>netwerker politie</i>
Verseveldt, M.	Buro Slachtofferhulp
Vijghen, M.J.T.M.	Ministerie van Justitie
	<i>directie PJS</i>
Vlot, B.	Stichting Valkenhorst Breda
	<i>hulpverlener</i>
Voermans, K.	Stichting Ambulante Fiom
	<i>staffunctionaris</i>
Vreugdenhil, M.	Raad vd Kinderbescherming
	<i>beleidsmedewerker</i>
Vrielink, M.A.M.	Politie Haaglanden
Vrij, J.	GGD Zeeland
	<i>projectmanager</i>
Vrijzen, M.A.H.	Politie Brabant Zuid-Oost
Wannink, W.J.	Politie Brabant-Noord
Weiss, mr. H.C.	OM/Justitie in de Buurt
	<i>beleidsmedewerker</i>
Wijnstok, W.	Politie Valkenswaard
Wolf, G.	Politie Haaglanden
Zee, P.H. v.d.	Politie Roermond
	<i>gebiedsmentor</i>

16 januari 2001

Akkas, mr. S.
Akker, M.M.L. van de
Albers, C.J.

Amersfoort, P. van
Barlingen, M. van
Benda, E.

Berger, drs. I.
Besouw, C. van
Blits, drs. K.B.

Boer, drs. J. de

Boermans, J.
Boeve, A.

Boltze, P.
Boose, drs. F.M.

Bos, A.A.

Bouwhuis, J.
Breejen, E.J.
Brouwer, C.J.B.
Buiten, R.

Coppens, L.
Corba, N.

Corten, drs. M.

Dekker, A.

Dekker, D.
Deuitaau, mr. S.J.M.

Doornik-de Heij, A. van

Eemda, drs. E.

Eeuwijk, E. van

Elkorchi, E.

Ellenkamp, drs. J.H.

Eeuwijk, A.J. van
Franses, mr. G.E.
Garib, S.
Geerdink, drs. G.J.T.M.
Genugten, K.H.P. van
Gerssen, A.

Eysink, Smeets en Etman
Politie Duinstraat D.H.
Politie Haaglanden
wijkagent
DSP-Advies
DSP-Advies
Federatie Opvang
beleidsadviseur
Stichting Opvangcentrum Het Gooi
SCALA
Ministerie Justitie
directie PJS
GGD Amstelland/Meerlanden
AGZ arts
Politie Holland Midden
Stichting Welzijn Escamp/
AMW
maatschappelijk werker
Jeugd-en Zedenpolitie
Ministerie Justitie
journalist
Regiopolitie Haaglanden
wijkagent
Politie Kennemerland-Zuid
Politie Rotterdam
Politie Zuid Holland Zuid
Politie Rotterdam
JZZ
politie
Gemeente Amsterdam
beleids- en projectadviseur
RIMA
directeur
Slachtofferhulp Rijnmond
teamleider
Jeugd-en Zedenpolitie
OM/Justitie uit de Buurt
beleidsmedewerker
Vrouwenplatform
voorzitter
Federatie Opvang
beleidsmedewerker
Ministerie van Justitie
directie PJS
Stichting Opmaat
maatschappelijk werker
Vrouwenopvang Rotterdam
directeur
Politie Rotterdam
Eysink, Smeets & Etman
Vrouwenopvang Rotterdam
GGD Zuid Kennemerland
De Bocht
Jeugd-en Zedenpolitie

Gielen, A.M.	Slactofferhulp <i>coordinator hulpverlening</i>
Gijzen - van de Berg, G. van Gill, E.	Politie Hollands Midden Stichting Welzijn Escamp/ AMW
Glazenborg, P. Goes, mr. A.M.A.H.	Politie Kennemerland TransAct <i>beleidsmedewerker</i>
Grinnis, K.	Slachtofferhulp Rijnmond <i>teamleider</i>
Groen, M.J. Haan, S. den Hakstege, B. Hamidullahkan, J.	Blijf van m'n lijf Openbaar Ministerie De Waag Ministerie van Justitie <i>projectmedewerker</i>
Hartmann, E.M.	Gemeente Spijkenisse <i>beleidsmedewerker jeugd</i>
Heerwaarden, Y. van Hetteema, L.J.	DSP-Advies Politie Eemland Zuid <i>beleidsmedewerker</i>
Hogervorst, drs. A.M.W.	Gemeente Schiedam <i>beleidsmedewerker IVB</i>
Hoogendoorn, H.	Politie Eemland Zuid <i>maatschappelijk werker</i>
Hoop-Nijkamp, J.D. de	Politie Zuid Holland Zuid <i>beleidsmedewerker</i>
Horst, V.M. van de Jagt, mr. A. Van der	Vrouwenopvang Rotterdam Ministerie van Justitie <i>senior beleidsmedewerker</i>
Janssen-Brouwer, M.L.A.	Stichting Slachtofferhulp <i>directeur</i>
Jong, I. de	Stichting Welzijn Escamp/ AMW
Jonge, B. de Jongeman, A.S.	Politie Duinstraat D.H. Regiopolitie Haaglanden <i>wijkagent</i>
Kamerbeek, M.M.	Riagg Rijnmond Noord-West <i>maatschappelijk werker</i>
Kersten, Y.B.M.	Gemeente Heiloo <i>beleidsmedewerker</i>
Keus, R.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Klippel, H. Knoet-Vreken, drs. L. Kok, A. Kooi, C.	Basis Eenheid Stadsdriehoek Politie Haaglanden Stichting Blijf van m'n Lijf Politie Midden Holland <i>coordinator</i>
Koomen, G.J.	Politie Rijn en Braassem <i>coordinator</i>
Kramer, M. Kroon, I.	Vrouwenopvang Rotterdam Slachtofferhulp Rijnmond <i>teamleider</i>
Kuijper, A.L.H.	Project een Veilig thuis <i>projectmanager</i>
Lamain, J. Lasafe-Olij, P.	Politie Kernemerland Stichting Vrouwenplatform

Lee, drs. M.F. van der	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Leften, G.	Vrouwenopvang Rotterdam
Maal, E. Van der	Voorlichtingsproject K + S <i>coördinator</i>
Maaten, M.	Ministerie van Justitie
Majic, Z.	Stichting Stimulans/SBWR <i>coördinator</i>
Maris, C. van	Politie Rotterdam <i>projectleider</i>
Martijn, Y.	Politie Rotterdam
Meer, L.J. van der	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiecoördinator</i>
Meer-Post, drs. S. van de	Stichting Pepita van Rijn <i>directeur</i>
Mobach, drs. C.E.	Provincie Zeeland <i>beleidsmedewerker</i>
Molen, D. van de	Politie IJsselstein
Molen, D. van der	Politie Lekstroom <i>maatschappelijk werk</i>
Muijden, J. van	Stichting Opmaat
Naber, dr. P.M.	Eysink, Smeets en Etman
Nieuwpoort, H.	Politie Haaglanden
Noordenbos, B.	Polikliniek "de Waag" <i>psychotherapeut</i>
Oppelaar, C.A.	Politie Kennemerland-Zuid
Ottenschot, P.	<i>Slachtofferhulp Rijnmond</i> teamleider
Pannebakker, T.	Stichting Welzijn Escamp/ AMW <i>maatschappelijk werker</i>
Paping, A.	Dagblad de Telegraaf <i>verslaggeefster</i>
Penders, F.J.	Politie Midden Holland
Pijnaker, J.N.	Reclassering Rotterdam
Plateringen, M. van	JGZ-GGD Den Haag <i>jeugdarts</i>
Pollemans, D.	Stadsdeel Amsterdam Noord <i>meldpunt extreme overlast</i>
Pontier, W.	Polikliniek "de Waag" <i>locatiemanager</i>
Quiring, S.	Blijf van m'n lijf <i>maatschappelijk werker</i>
Redeke, M.	Slachtofferhulp Rijnmond <i>teamleider</i>
Reijmers, E.	Stichting Vrouwenopvang Amsterdam
Reijnhoudt, drs. P.	DSP-Advies
Rijkhoek, M.	Blijf van m'n lijf <i>teamleider</i>
Rijnsbergen, M.P. van	Politie Rotterdam-Rijnmond
Roel, C.G.	Blijf van m'n lijf <i>directeur</i>
Roode, Y de	Ambulante Fiom
Rutjes, M.	MFC-CW/BAVO
Saase, C. van	Politie Hollands Midden

Scali, drs. M.	Stichting VOZH Ricardis <i>directeur</i>
Scheppingen, M. van Schilp, M.	Politie Hollands Midden Blijf van m'n lijf <i>maatschappelijk werker</i>
Schram, mr. J.	Politie regio Utrecht <i>coördinator JZZ</i>
Schuurmans, mr.drs. P.M.R.	Politie Amsterdam-Amstelland <i>regionaal projectcoördinator</i>
Slotboom, K.	Stichting Welzijn Escamp <i>maatschappelijk werker</i>
Smid, S. Smits, H.	Politie IJsselstein Dienst Sociale Zaken Werkgelegenheid <i>beleidsmedewerker</i>
Stempels, M.L.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Steuteknuel, P.	JGZ-GGD Den Haag <i>jeugdarts</i>
Straub, P.J.P. Tahapany, C. Tighadouini, B. Timmer, T.	Politie Haaglanden Vrouwenopvang Rotterdam Stichting Welzijn Escamp Ambulante FIOM <i>districtsmanager</i>
Vermeer, I. Vermeulen, F.	Politie Rotterdam Parnassia <i>hoofd bedrijfsvoering</i>
Verschoor, J. Verstappen, T.	Ministerie van Justitie Blijf van m'n lijf <i>hulpverlener</i>
Vijghen, M.J.T.M.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Vijverberg, H.M.A.	Politie Haaglanden <i>opleidingadviseur</i>
Vink, R. Wagenaar, G. Wilbrink, M.M. Zee, K. van der	GGD Zuid Kennemerland GGD Amstelland/Meerlanden Politie Rotterdam Rijnmond Buro Stempels&Groenewegen <i>trainer/adviseur</i>

Gepland op 25 januari 2001 – niet doorgegaan

Becmsterboer, M.	Hogeschool Haarlem <i>student</i>
Bijlsma, W.	Politie Heerenveen <i>wijkagent</i>
Blits, drs. K.B.	Ministerie Justitie <i>directie PJS</i>
Boer, drs. J. de	GGD Amstelland/Meerlanden <i>AGZ arts</i>
Bokkers, W.	Politie Flevoland <i>medewerker integrale veiligheid</i>
Bouma, R.O.	Politie Heerenveen <i>groepschef</i>
Butterman, E.	Vrouwenplatform
Cock, M. de	Federatie Opvang
Corput, M. van de	Stichting Vrouwenopvang Amsterdam
Doeglas, E.C.	AZG
Dorenbusch, M.J.B.	Openbaar Ministerie <i>beleidsmedewerker</i>
Eeuwijk, E. van	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Eissink, I.	Marietje Kesselprojecten
Glashovwers, J.	Regiopolitie Groningen
Goes, mr. A.M.A.H.	Transact <i>beleidsmedewerker</i>
Groot, G. de	Ambulante Fiom Friesland <i>maatschappelijk werker</i>
Hartog, H.	Slachtofferhulp <i>directeur</i>
Hazenberg, M.B.J.E.	Vrouwenopvang ad IJssel <i>preventiewerker</i>
Huisman, G.G.	SGO Psychiatrisch Ziekenhuis
Hummalen, S.P.	Politie Groningen
Jong, S. de	Gemeente Leek <i>burgemeester</i>
Keus, R.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Kotteman, H.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Kuipers, H.	Politie Noordwest Veluwe
Liebe, D.	AZG
Miedema, A.	Vrouwenopvang ad IJssel
Mierlo, J. van	Slachtofferhulp <i>teamleider</i>
Moorman, J.F.	Regiopolitie Groningen <i>buurtagent</i>
Mutsaers, drs. P.	GGZ Groningen
Naber, dr. P.M.	Eysink, Smeets en Etman
Neesen, M.	Stichting Blijf van m'n Lijf <i>directeur</i>
Oosterveld, W.	Slachtofferhulp Friesland <i>stafmedewerker</i>

Oterdoom, J.S.	Gemeente Veendam <i>coördinator veiligheid</i>
Ox, J.	Hogeschool Haarlem <i>student</i>
Paus, drs. R.S. de	Gemeente Enschede – DMO <i>beleidsmedewerker</i>
Pijnaker, J.N.	Reclassering Rotterdam
Ploeg, F.H. van de	Politie Groningen <i>buurtagent</i>
Ramirez, A.	Stichting Blijf van m'n lijf <i>groepswerker</i>
Rijsdijk, drs. E.	Raad vd Kinderbescherming <i>beleidsmedewerker</i>
Roord, drs. J.	Raad vd Kinderbescherming <i>communicatiemedewerker</i>
Rooseboom, E.J.	Stichting Ambulante Fiom
Rorije, R.	Gemeente Rheden <i>beleidsmedewerker</i> <i>volksgezondheid</i>
Ruit, A. van de	Politie Groningen
Schilperoord, drs. M.	Gemeente Zwolle <i>beleidsmedewerker</i>
Schuiringa, A.	Provincie Overijssel
Schuurmans, mr.drs. P.M.R.	Politie Amsterdam-Amstelland <i>regionaal projectcoördinator</i>
Segaar, L.	Hogeschool Haarlem <i>student</i>
Stempels, M.L.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Stempels, PH.	Bureau Stempels & Kramer
Talstra, N.	Gemeente Gaasterdan Sleat <i>beleidsmedewerker</i>
Vegte, I. van de	Toevluchtsoord
Veldhuijzen, drs. P.J.	Gemeente Heerenveen <i>veiligheidsadviseur</i>
Venekamp-Breuer, mr. M.V.	Bestuurs BZ/ABA <i>beleidsmedewerker</i>
Verslappen, H.	Politie Brabant Zuid-oost
Vesters, J.	Gemeente Utrecht <i>beleidsmedewerker</i>
Vijghen, M.J.T.M.	Ministerie van Justitie <i>directie PJS</i>
Voorthuysen, A. van	Buro Slachtofferhulp <i>coördinator</i>
Vriesendorp, K.H.	Slachtofferhulp Flevoland <i>directeur</i>
Webbink, H.	Vrouwenopvang ad IJssel
Winkeler, drs. J.P.M.	Openbaar Ministerie <i>beleidsmedewerker</i>
Wubbeling, G.	Raad vd Kinderbescherming <i>preventiewerker</i>
Zwartjens, R.	Politie Heerenveen